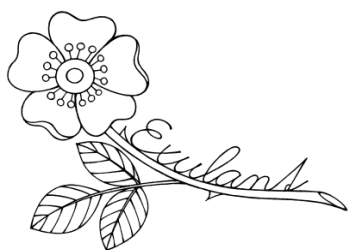

INFORMAČNÍ VĚSTNÍK č. 46 (2/2018)

zapsaného spolku

EXULANT

Milí čtenáři,

dostáváte letošní druhé číslo našeho informačního věstníku. Článkem prof. dr. Jana Malury o kancionálu Václava Klejcha se vracíme k jeho přednášce na naší loňské konferenci. K dalším významným postavám exulantské písňové tvorby a k tvůrcům kancionálů, o nichž hovořil, se ještě vrátíme i příště. Další články se většinou týkají událostí, které si připomínáme letos.

Ve druhém pololetí letošního roku vás srdečně zveme na setkání reemigrantů a jejich potomků a přátel **do Trpíst. Setkání se bude konat na hřišti v neděli 26. 8. 2018 ve 14.00 hod.**

Dále zveme na naši pravidelnou konferenci a členskou schůzi, která se bude konat v sobotu 6. října 2018 ve sboru Českobratrské církve evangelické v Plzni (západní sbor), Němčicova 2. Tématem konference jsou letošní významná výročí – třetí pražská defenestrace (1618) a 100 let od vzniku samostatné Republiky československé a také Českobratrské církve evangelické. Bližší informace jsou uvedeny níže.

A nezapomeňte na 11. ročník Memoriálu J. A. Komenského dne 2. 2. 2019.

Jan Bistranin

BOŽÍ POŽADAVKY A NAŠE NADĚJE

“Člověče, bylo ti oznámeno, co je dobré a co od tebe Hospodin žádá: jen to, abys zachovával právo, miloval milosrdenství a pokorně chodil se svým Bohem.” (Micheáš 6,8)

Když mi přišlo na mysl toto slovo jako základ krátkého kázání, netušil jsem, že právě

z této prorocké knihy čerpal Jan Amos Komenský inspiraci pro své dílo “Všenáprava”. Micheáš má už ve své době naději v to, v co se neodvažujeme doufat ani my dnes. Jeden příklad za všechny: *“I překují své meče na radlice, svá kopí na vinařské nože. Pronárod nepozdvihne meč proti pronárodu, nebudou se již cvičit v boji”* (Mi 4,3). Druhá kapitola Všenápravy je Janem Amosem nadepsána: *Naděje na všeobecnou nápravu věcí před koncem světa jest nepochybná.* To pak zajímavě rozvíjí.

Naděje tu tedy je! Ale s ní také otázka, máme-li na té naději účast. Jestli ten náš pohled na svět – světonázor – netáhne spíše k beznaději.

A teď blíž k přečtenému textu. Vezměme to z pohledu Zákona nového. V evangeliu podle Lukáše 10, 25-28 čteme: *Tu vystoupil jeden zákoník a zkoušel ho (Ježíše): „Mistře, co mám dělat, abych měl podíl na věčném životě?” Ježíš mu odpověděl: „Co je psáno v Zákoně? Jak to tam čteš?” On mu řekl: „Miluj Hospodina, Boha svého, z celého svého srdce, celou svou duší, celou svou silou a celou svou myslí a miluj svého bližního jako sám sebe.“ Ježíš mu řekl: „Správně jsi odpověděl. To čin a budeš živ.“ Jinými sice slovy, ale ve stejném, Duchu, řekl s hlubokou nadějí prorok Micheáš: *„Člověče, bylo ti oznámeno, co je dobré...”* I nám to bylo oznámeno. To dobré Boží, to má naději. Co to však je?*

Za prvé: „Jen“ zachovávat právo. Opakem je vláda založená na bezpráví. A tam, kde se rozmůže tato nepravost, tam se rozmnožuje všelijaké lidské utrpení. Tam kraluje

křivda a nesvoboda. Tam se nedaří životu a lidé často nemají na výběr – bezpráví lidí vyhání z domovů, musí odejít, pokud chtějí žít a svobodně vyznávat. To se teď děje na mnoha místech světa. Právo tu je, to je Bohem dané, jsou tu jeho řády, z nich právo vychází, je tu zákon Kristův a jsou to všechno směrovky ke svobodě. Jen je zachovávat. Někdy to není vůbec triviální, ale vždy, i v komplikovaných sporech, jde snad nejvíce o dobrou vůli. A když ta je, pak je i naděje na smír, na řešení, na pokoj mezi lidmi.

A pak to druhé: „**Jen**“ milovat milosrdenství. Ten zákoník, který se ptal Ježíše, co má dělat, aby měl věčný život – se pak zastyděl a chtěl to vylepšit tou známou, druhou, ještě „horší“ otázkou. A kdo je můj bližní? O člověku, který miluje milosrdenství, je pak to následné, velmi dobře známé podobenství o milosrdném Samařanu. Tak to by stačilo – být jako ten Samařan.

A to třetí: „**Jen**“ pokorně chodit se svým Bohem. Na Ježíši a jeho učednících vidíme, jak to probíhá. Otevřenost Božím výzvám, ochota opustit své jisté, poslušnost jeho slovu, úzká cesta pohany, ba pronásledování, pokorné přiznání své hříšnosti, ... a pak díky Boží milosti znovu na cestě s Ním, s novou silou a odvahou.

Při čtení životopisů exulantů si říkám, že chodit se svým Bohem znamená nevzdat se naděje, i když Bůh dopustí rozličné zkoušky. Slovy Pána Ježíše: „*Kdo chce jít za mnou, zapři sám sebe, vezmi svůj kříž a následuj mne.*“ A to je i dnešní výzva pro nás.

Radek Pospíšil (z kázání v Žaclěři 3.2.2018)

MEMORIÁL J. A. KOMENSKÉHO

Letos uplynulo 390 let od nuceného odchodu Českých bratří a Jana Amose Komenského do exilu v polském Lešně. Odcházeli v zimě, hranice překročili 4. února 1628 v Žaclěři. Dnes je na onom místě skromný Komenského památník.

Zhruba před 10 lety přišel MUDr. Josef Čáp s myšlenkou připomínat si tuto událost

a odkaz pobělohorského exilu vždy první sobotu v únoru nenáročnou turistickou akcí. Původní představa, že by se konala na běžkách se zcela nesplnila, neboť se sněhem to v této části Krkonoš nebývá slavné. Bylo tomu tak i letos. Jde tedy o Memoriál Jana Amose Komenského pro běžkaře (je-li sníh) i pro pěší – vždy.

V sobotu 3. února 2018 se konal 10. ročník. Několik desítek lidí, od úplně malých dětí po důchodce, vyrazilo na „trat“ . Už popáté se zúčastnili i zástupci Vyšší státní školy J. A. Komenského z Lešna. Při pietním setkání u pomníku rektor školy prof. Maciej Pietrzak ve svém pozdravu zmínil, jak se škola, která loni získala akreditaci k udílení magisterského titulu v oblasti pedagogiky, snaží navazovat na Komenského odkaz. Biblickým zamyšlením na text Mich. 6,8 sloužil liberecký kazatel BJB Radek Pospíšil.

Deset let má tedy Memoriál Jana Amose Komenského za sebou. **Jedenáctý ročník zve i vás k účasti. Poznamenejte si do kalendáře sobotu 2. února 2019 a na shledanou v Žaclěři.**

Jan Bistranin

STO LET OD VZNIKU ČESKO-SLOVENSKÉHO STÁTU

Byla to Československá republika, teď je to Česká republika. Ale byl a je to náš stát a Ferdinand Peroutka nepsal v 30. letech nadarmo spis „Budování státu“. Naše země byla součástí rakousko-uherské monarchie, Vídní poněkud přehlížená ve srovnání s Maďarskem, ale oceňovaná jako průmyslová základna a jako významná kulturní oblast díky našim historikům, vědcům, spisovatelům a skladatelům. Slovensko nazývali Maďaři označením Horní země. První tzv. Velkou válku zahájil 1914 císař František Josef I., když odpověděl na sarajevský atentát, kde zahynul následník Ferdinand d'Este s manželkou, vyhlášením války Srbsku. Atentátník Princip dotrpěl v tezezijské Malé pevnosti. Ruský car Mikuláš II. se postavil vojensky za Srbsko, německý císař Vilém válku chtěl, i když se později vymlouval na své generály, Angličané s králem

Jiřím šli do ní také spolu s Francouzi. Tito tři státníci byli bratřenci, ale k míru jim to nepomohlo, a prý počítali s krátkou válkou, ale trvala čtyři roky. Do války museli čeští a slovenští muži nastoupit za monarchii a na frontě přebíhali k tvořícím se legiím v Rusku, Francii a Itálii, ale mnozí v bitvách zahynuli a ve vesnicích se s lítostí zamýšlíme nad jmény na pomnících našich padlých. Později se legionáři střetli s bolševiky a vraceli se sibiřskou magistrálou přes Vladivostok a Pacifik a kolem Indie domů. Válku pomohli ukončit američtí vojáci, kteří připluli Evropu zachránit. Němci přistoupili v roce 1918 na kapitulaci, někdo říká příměří, a spojenecké požadavky zůstaly zdrojem jejich nespokojenosti. V Rusku skončila válka o rok dřív, v roce 1917, když padla Kerenského vláda. Lenin získával lidi slibem míru a půdy, vyřadil odpůrce a založil natrvalo vedoucí úlohu komunistické strany nad státem, právem, kulturou, církví, jako vrchnost, která slibovala zvelebení života, ale současně si dělala, co chtěla. Bolševici také proto popravili celou rodinu cara Mikuláše II v Jekatěrinburku. Nástupcem Lenina se stal Stalin.

T. G. Masaryk v cizině a naši politikové doma pracovali pro vznik samostatného státu. Masaryk k tomu měl evropský a světový rozhled, jak doložil v knihách „Rusko a Evropa“ a „Světová revoluce“ a myslel demokraticky a humanitně, jak vyložil ve svých „Ideálech humanitních“. Je zajímavé, že jsme vlastně měli nejprve armádu v legiích v Rusku, ve Francii a v Itálii, a pak teprve stát. V roce 1918, po rozpadu monarchie, vznikla Československá republika a v ní byli Češi, Moravané, Slezané, Poláci, Slováci, Němci, Židé, Maďaři, Rusíni a Romové. V českém pohraničí celá staletí žili Němci v horských pásmech, ale žili také v Praze, Jihlavě, Brně a jinde. Povznesli ty kraje ve městech a vesnicích, v řemesle, průmyslu a zemědělství a přinesli mnoho hodnot literárních a uměleckých. Patřili mezi ně také pražští němečtí židovští autoři. Němci nicméně uvažovali o vytvoření pohraničních žup, což vyvolávalo napětí a spory, a československá vláda to odmítala. Bylo to

dvacet zajímavých a nadějných let s Masarykem a řadou významných politiků, ale také zde byli výrazní lidé z oblastí filozofie, umění, literatury, divadla a filmu. Dosavadní církev, luterská a reformovaná, byly sjednoceny v Českobratrskou církev evangelickou – ČCE, bylo přestupové hnutí z katolické církve, rozvíjely se další protestantské církve. Dařilo se průmyslu, kvetlo zemědělství. Byly ovšem i hospodářské problémy, i nezaměstnanost. Vojenské kruhy si byly vědomy ohrožení země a staraly se podle francouzského příkladu o výstavbu pevností v pohraničí.

Od roku 1933, po nástupu Hitlera k moci, se z Německa ozývaly zlověstné hlasy. Ten už v roce 1932 v rozhovoru s Rauschningem vyslovil svůj záměr, že „Češi musí ven ze střední Evropy.“ Jako kancléř mluvil o životním prostoru pro Němce, a ti mu masově běželi vstříc, a také sudetští Němci, i když byli i ti, kteří s ním nesouhlasili. Hitler a představitelé Anglie, Francie a Itálie podepsali v září 1938 mnichovskou dohodu, která prý zachrání mír, ale hlavně rozhodla o odstoupení našich pohraničních území velkoněmecké říši. Naši důstojníci a vojáci chtěli bránit zemi v pohraničních pevnostech i vnitrozemí, ale vrchní velitel prezident E. Beneš rozhodl nebojovat. Výzbroj, letadla a pevnosti byly předány Němcům. Jak by to dopadlo, kdybychom bojovali, zůstává otevřenou otázkou, ale určitě by tím mravní důstojnost národa byla úžasně posílena. Od 15. března 1939 místo republiky byl v okleštěném území Protektorát pod tvrdým dozorem říšského protektora, německé armády a gestapa. Na Slovensku vznikl slovenský stát. Mnohým vojákům i civilistům se podařilo včas odejít a pracovat proti okupaci v zahraničí. Děsivý byl úděl Židů, pro které nacisté včele s Hitlerem, Himmlerem, Heydrichem, Eichmanem a dalšími vymysleli likvidační plán ve vyhlazovacích táborech s plynovými komorami, a to převážně na území Polska. V Protektorátě byli Židé zatýkáni, jejich majetek zabaven a oni odvázeni do Terezína, pražští Židé z nádraží Holešovice - Bubny. Židé byli transportováni z Terezína dále do Osvětimi a jinam.

Tábory byly v Treblince, Sobiboru, Majdanku, Buchenwaldu, Dachau, Gross Rosen, Stutthofu, Malém Trostinci, Chelmnu, Belzeciu a jinde. Židů z různých zemí zahynulo na šest milionů. Našli se ovšem jednotlivci a rodiny, které dokázali se smrtelným rizikem Židy ukrýt a zachovat po celou válku. Němci u nás zřizovali řadu táborů nucených prací, kde mezi ostatními pracovali také francouzští, italsí a ruští zajatci. V zemi se rozhostila opatrnost a strach, lidé usilovali o to, jak zachovat svou čest a důstojnost. Také církve přežívaly, ale vyšli z nich také lidé do odboje. Domácí protiněmecký odboj v různých seskupeních byl posilován výsadky českých a slovenských parašutistů, kteří našli útočiště u statečných lidí. Byli ovšem i donašeči a udavači. Vrcholem zahraničního i domácího odboje byl atentát na říšského protektora R. Heydricha, který po svém nástupu prohlásil, že „Češi tady nemají co pohledávat“. V roce 1942 atentátníci J. Kubiš a J. Gabčík byli spolu s dalšími pěti parašutisty přemoženi německými vojáky v Praze v kostele Cyrila a Metoděje v Resslově ulici. Pomsta Němců byla strašlivá v Lidicích a Ležákách i jinde, při které zahynulo na 5.000 statečných lidí, mnozí z nich v rakouském koncentračním táboře Mauthausen. Hluboká úcta náleží duchovním a laikům z pravoslavné církve, že v kryptě kostela poskytli úkryt parašutistům.

Válka skončila bezpodmínečnou kapitulací Německa a s velkými územními změnami a posunem hranic v Evropě. Ještě v květnu 1945 docházelo u nás ke střetnutím partyzánů a odbojářů s ustupujícími německými vojsky a oddíly esesmanů, kteří na poslední chvíli vraždili české lidi. Také ze strany Rudé armády docházelo při postupu k přehmatům a zbytečnému bombardování.

Prezident a vláda rozhodli o vysídlení českých Němců, a to podle principu kolektivní viny. Snad téměř všichni s odsunem Němců souhlasili nebo to brali na vědomí, někteří nesouhlasili. Docházelo k násilnostem na Němcích i k jejich zabití. Někteří evangelíci byli rozhořčeni nad tím, že jsou Němci vyváženi v otevřených vagonech. V roce 1948

profesor J. B. Souček v dopise do Švýcarska kritizoval náš nezřízený a bezuzdný nacionalismus po osvobození, kritizoval odsun a ve snaze zabezpečit se pomocí tohoto opatření viděl projev „hybris“ (zpupnosti). Došlo k návratu mnohých Čechů z Polska v tzv. reemigraci, evangelíci mezi nimi posílili církve v pohraničí a na jiných místech. Komunistická strana dovedla odsunu Němců využít, mnozí lidé ji po zkušenosti Mnichova a války podporovali, a také v uznání toho, že naše území osvobodila v převážném rozsahu Rudá armáda. KSČ v roce 1946 silně vyhrála ve volbách. V únoru 1948 demokratičtí ministři neprozíravě podali demisi na protest proti praktikám komunistické bezpečnosti. Nedošlo k novým volbám, ale prezident Beneš doplnil vládu ministry podle návrhu předsedy vlády Klementa Gottwalda. Jan Masaryk byl nalezen mrtvý v areálu ministerstva zahraničních věcí, a po několika měsících zemřel prezident Beneš. Mnoho lidí, i vzdělaných, věřilo, že systém tzv. socialismu přinese některé lepší stránky života a leckdo doufal ve větší rovnost mezi lidmi i ve spravedlnost ve společnosti. Profesor J. L. Hromádka hledal cestu dál ve změněné situaci a vyrovnával se s myšlenkou socialismu. Mezi křesťany došlo k rozlišení na ty, kdo věřili v nadějný rozvoj systému, na zdrženlivé a na ty, kteří odporovali.

Hned po konci války byli sovětskou bezpečností tajně unášeni ruští emigranti z dvacátých let. Komunistické orgány zřejmě také podle sovětských poradců pronásledovaly nekomunistické generály a vojáky ze západního odboje včetně československých letců britského letectva. Byl popraven generál Heliodor Píka, byly další popravy. V roce 1950 se rozběhl proces proti Dr. Miladě Horákové – byla členkou ČCE – a řadě dalších lidí, který skončil popravou této ženy a tří mužů. Lidé si kladli otázku, co se to děje a proč se to děje, ale spíše mlčeli. Byl umučen katolický farář Toufar kvůli tzv. číhošťskému zázraku. Byly zrušeny katolické řády. Začala kolektivizace venkova, zabavení majetku sedláků a jejich stěhování, vznikala JZD se

slibem větší spravedlnosti v zemědělství, ale mnohdy se jim nedařilo. Došlo k dalšímu procesu, nyní mezi komunisty, v silně antisemitském procesu proti tzv. spikleneckému centru R. Slánského v roce 1952. Ze 14 odsouzených byla velká většina Židů. Bylo jedenáct popravených. Byl to zřejmě vliv stalinského antisemitismu. Byla provozována cenzura, státní dohled nad církvemi, dozor nade vším, do života lidí zasahovala Státní bezpečnost. Byl postaven obrovský pomník Stalinovi na letenské pláni v Praze a po několika letech odstřelen, když v SSSR nastoupil Chruščov v roce 1956.

Lidé leccos o tom všem věděli, měli své názory, ale nevyjadřovali se hlasitě. Poslouchali zahraniční rozhlas, mnozí lidé emigrovali na Západ. Lidé žili v rodinách, byly jesle, školky, školy, vysoké školy, fungovaly nemocnice, lékaři léčili, rozvíjela se doprava železniční, silniční a letecká, stavěly se přehrady na Vltavě a průmyslové podniky, ale plánované hospodaření mnohde nefungovalo. V šedesátých letech pokračovaly činohry i opery, koncertní hudba, vznikala nová divadla jako Semafor se Suchým a Šlitrem, divadlo Viola, na určitý čas Divadlo za branou, vznikaly nové filmy, zpíval Spirituál kvintet a jiná seskupení, zpěváci pop hudby pokračovali. Křesťané navazovali dialog se zajímavými marxisty. Komunisticky orientovaní spisovatelé prožili a začali režim vidět kriticky, odmítali cenzuru, chtěli svobodu, začala rehabilitace nespravedlivě odsouzených a od roku 1967 do dalšího roku se rozjelo mnoho iniciativ za zlepšení poměrů a větší svobodu. Nastoupil Alexandr Dubček a s ním se spojovaly naděje tzv. obrodného procesu či Pražského jara. Vznikl Klub angažovaných nestraníků a Klub K 231 politických vězňů, a dokonce se chystala obnova sociálně demokratické strany. Také církve měly větší volnost pro svou práci, pokračoval Svaz duchovenstva se svými kurzy a se svou obhajobou farářů a farárek. Od konce 50.let působilo v církvi hnutí Nové orientace s důrazem na civilní interpretaci bible a na odpovědnost za veřejné věci, ale i jiná společenství, biblisté

a tvorbou konkordance a překladem bible, pracovníci na novém zpěvníku, pietisté s probuzenectvím, letniční ve společenstvích.

Uprostřed této pohody a radosti Pražského jara udeřila v srpnu 1968 rána v podobě vojenské okupace země sovětskými vojsky spolu s vojsky Polska, Maďarska, Bulharska a Německé demokratické republiky a celý společenský rozmach byl napaden, zaskočen, udušen. Představitelé země až na jednoho podepsali v Moskvě protokol o tom, že vlastně šlo o bratrskou pomoc a nastala doba normalizace s prezidentem Husákem. Je otázka, jak by se země vyvíjela dál, kdyby SSSR respektoval naše směřování, jak by se vyvíjela idea socialismu s lidskou tváří, kterou nám mnozí na Západě záviděli. Možná, že by se rozvinul poměrně svobodný a spravedlivý společenský systém, který mohl být dobrým projektem společnosti moderní doby. Normalizační režim zasahoval do života společnosti, církve, sborů, fakulty, kazatelů, rozpustil Svaz duchovenstva. Mezi evangelíky narůstala různost postojů ve vztahu ke státu. V roce 1977 vystoupila na veřejnost Charta 77, která státu připomínala závazky v občanských a lidských právech. Reakce režimu byla tvrdá a zasáhla citelně kulturní pracovníky na shromáždění v Národním divadle s prohlášením k podpisu. Chartu podepsala řada evangelických farářů a laiků. Byla odeslána petice Postavení církve a věřících federálnímu shromáždění. Odmítavé these fakulty narazily v církvi na ostrou kritiku. Synodní rada s odkazem na kázeň, řády a kompetenci udělila důtky farářům signatářům petice, ty synod vstal pouze na vědomí a později je prohlásil za neplatné a nesprávné. Normalizace pokračovala, ale komunistická strana byla znejistěna po nástupu Gorbačova v SSSR a dosavadní opora komunistů padala, až zmizela. Zároveň se uvolňovala situace v sousedních zemích. Při demonstraci studentů na Národní třídě v Praze v listopadu 1989 surový zákrok policie odhalil podstatu komunistického režimu a způsobil jeho pád.

Nastal výbuch svobody a radosti, jak dosvědčuje manifestace na Letenské pláni.

Václav Havel byl zvolen prezidentem, společnost rozkvétala a lidé se otevřeli světu. V roce 1992 byla živá otázka rozdělení Československé republiky na dvě samostatné republiky, a nakonec k tomu došlo pokojně od počátku roku 1993. V polistopadové době vznikaly nové politické strany a rozmanitá seskupení. Církev rozšiřovala své činnosti. Rozvinulo se bilancování minulosti. Po Havlově odchodu z funkce prezidenta se vše začalo měnit ve smyslu pragmatické, účelové, často bezideové politiky až po dnešní ovzduší, v němž se ztrácí duch svobody, tolerance, důstojnosti a ušlechtilosti. V popředí je pohoda a blahobyt a sklon k uzavřenosti, a přece mnoho lidí stále hájí poctivý a čestný život, vzdělanost a všestrannost.

Společnost má slyšet dobré výzvy, otevřít se uprchlíkům v jejich nouzi a odmítat národní povýšenost, protižidovské výpady a rasové předsudky. Všichni máme hájit demokracii proti tendencím k autoritářství. Hledjme své místo v Evropě, ptejme se, co do ní chceme přinést a pamatujme na spoluodpovědnost za celý svět. Přejeme si ukončení všech válek a přátelství všech zemí a národů.

Jan Čapek

ŘEČ T. G. MASARYKA O HUSOVĚ OSLAVĚ V ŽENEVĚ DNE 6. ČERVENCE 1915

Dnes poprvé mluvím před francouzským posluchačstvem; jsem při tom tím šťastnější, že mám mluvit o Janu Husovi: v městě Kalvínově bude česká reformace chápána s láskou. Historik odborník nám vyložil vznik a vývoj reformace a její význam pro český národ, také i v době přítomné. Já mohu jen vydati svědectví o jeho historické analýze: smysl naší reformace dává smysl našemu národnímu životu. Každý uvědomělý Čech nalézá v dějinách naší reformace svůj národní ideál.

Bylo řečeno, že dějiny jsou soudcem – že jsou učitelem: dějiny jsou především povinností. Každý Čech znalý dějin svého národa se musí rozhodnout buď pro reformaci nebo pro protireformaci, pro ideu českou – nebo

pro ideu Rakouska, orgánu evropské protireformace a reakce. Hus, Žižka, Chelčický, Komenský jsou pro nás živoucím programem. Naše reformace, jako žádná reformace, nebyla a není skončena; reformace znamená ustavičnou reformu, neustálé obnovování, touhu po lepším, zdokonalování, pokrok. Česká reformace byla mravní *par excellence*; proto se postavila proti a skrze církev proti státu; neboť ve středověku církev a stát tvořily teokratickou jednotu. Naše reformace vedla k politické revoluci.

Každé důsledné a čestné mravní úsilí vede logicky k reformě, ano i k politické a sociální revoluci. Českou reformací celý národ po prvé postavil a pokusil se rozřešit otázku autority v moderním smyslu; také dnes jde o tutéž otázku, otázku, která nestrpí odkladu a kterou je třeba rozřešit *stůj co stůj*. Základem naší reformace je idea humanity: bratrství bylo zároveň jménem a ideálem naší národní církve, církve „Českých bratří“. Ve jménu humanity a bratrství stavěl Petr Chelčický proti Žižkovi, zakladateli moderní strategie, svou myšlenku – neodporovat zlu. Celý svět zná toto učení v nové podobě, jež mu dal Tolstoj, který sám byl velmi překvapen, když našel celé své učení u Chelčického.

Nejčistší idea humanity však nezakazuje a nemůže zakazovat obrany. Právě naše reformace prohlásila s nejjasnější určitostí, že obrana není násilí. Naše reformace dává toto pravidlo: Odsuzujeme násilí, nechceme a nebudeme ho užívat; avšak budeme se proti němu bránit i železem. Palacký má pravdu, dokazuje-li, že Husité se bránili proti násilí, jež bylo rozpoutáno proti Husovi a jeho žákům. Povaha a mravní hodnota každého činu jsou dány jeho pohnutkami. V každém sporu, v každé válce je důležité vědět, kdo činí násilí a kdo se brání. Právě proto se tato otázka přetřásá v naší době tak horlivě a pozorně.

„Stůjtež v poznané pravdě! – Braňte pravdy až do smrti!“ - - to je velké naučení Husovo a naučení z jeho života. Oslavujeme dnes mučedníka; avšak doufáme, že už nebude mučedníků a přičiníme se ze všech sil, aby jich nebylo. Řekl to Havlíček, oddaný ctitel

Husův: „Dříve mužové umírali pro čest a slávu svého národa, avšak my, my chceme žít a pracovat.“ Ideál humanity si žádá života, života zcela kladného, nikoli smrti. Smrt ustoupí životu. Tato naděje, tato povinnost – to je dědictví české reformace.

PRAŽSKÁ DEFENESTRACE 1618

Výsledky husitství

23. května 1618 vyhodili stavové z okna Pražského hradu jako rušitele zemského pokoje místodržící Viléma Slavatu z Chlumu a Košumberka, Jaroslava Bořitu z Martinic a písaře Filipa Fabricia. Pokusme se trochu zasadit tuto událost do širších souvislostí. Výsledkem husitství bylo, že se české země v 15. a 16. století staly prostorem jinde v Evropě nebývalé náboženské svobody. Bylo uzákoněno dvojvěří kališníci – katolíci, podle svobodného rozhodnutí každého člověka. Ani poddaným nikdo víru nepředepisoval. Legální rámec tomuto stavu dávala „kompaktáta“ dojednaná na basilejském koncilu, resp. Kutnohorský mír z roku 1485. S kompaktáty byl ovšem od samého počátku problém. Z husitského programu se do nich dostalo pramálo, vlastně jen „přijímání podobojí“. A o lidech „podobojí přijímajících“ v nich bylo ustanoveno, že jsou „praví synové církve“. Ovšem pojem „podobojí přijímající – kališníci“ byl široký a římské pojetí kompaktát úzké a papež je posléze i zrušil. Na základě poznání české reformace, že víra je svobodný Boží dar a nikdo nesmí být nucen k víře násilím, byly s hranicemi kompaktát těžkosti. Panovnická moc se snažila skupiny držící se radikálnějšího odkazu husitství dostat za jejich hranice a zlikvidovat. K těmto radikálnějším husitům později přibývali i ti, kteří byli osloveni důrazy světové reformace.

Na Moravě si náboženskou svobodu ustanovily stavy bez nějakého legálního potvrzení panovníkem. V Čechách a ve Slezsku stavy trvaly na formální legitimitě a v roce 1609 donutily Rudolfa II. k vydání Majestátu na náboženskou svobodu. Zase to bylo v tom duchu „ať si věří každý, jak chce“.

Kolik bylo tehdy v českých zemích katolíků a nekatolíků? Těžko se na tom někdy historici shodnou, ale katolíků bylo prý mezi 10 – 20 %. Ovšem díky katolickým panovníkům drželi významnější část moci. Okolo roku 1600 nastupuje na scénu militantní generace katolíků tzv. „španělská strana“ a cesta vede k neodvratné konfrontaci s protestantskou většinou.

Co předcházelo

V noci na 24. srpna 1572 došlo ve Francii k události, která na dlouho uvedla evropské protestanty do střehu a k přesvědčení, že úplně všechno je možné. Tehdy mělo být v Paříži potvrzeno smíření francouzských protestantů-hugentů a katolíků sňatkem Jindřicha Navarrského s Markétou z Valois. Vše dopadlo jinak, svatba skončila spiknutím o Bartolomějské noci a bezuzdným vražděním protestantů nejen v Paříži, ale i v dalších městech až do října 1572. Papež Řehoř XIII. Bartolomějskou noc oslavil vyzváněním zvonů a díkůvzdáním, ale i pamětní medailí a nástěnnou malbou ve Vatikánu. Také Češi tehdy v Paříži byli. Na obou stranách. Katolík Jan Janovský z Janovic s přezdívkou Besme zavraždil zraněného vůdce hugenotů admirála Gasparda de Coligny a protestantští šlechtici na kavalírské cestě Ferdinand a Vratislav z Gryspeku a Melchior a Kryštof z Redernu byli rádi, že vyvázli se zdravou kůží. Takže v Čechách měli informace o tom, co se tam dělo z první ruky a událost nejen v Čechách dlouho hýbala veřejným míněním a byla důvodem k velké ostražitosti a obavám při jakýchkoliv dalších spiknutích. A taková spiknutí vyvolávající nervozitu skutečně byla.

V roce 1609 (vydání Majestátu) se proválo připravované katolické spiknutí, v němž hrál hlavní roli pasovský biskup a arcikníže Leopold a důležité role hráli bratři Sarkanderové – Mikuláš, Jan (dnešní světec) a Václav. Spiknutí uvedlo do velmi nebezpečné situace dokonce i olomouckého arcibiskupa kardinála Františka z Ditrichštejna, který měl hodně práce se z problémů vyvléknout. Mikuláš Sarkander utekl k Leopoldovi Pasovskému, kde byl odměněn kanovnictvím štrasburským

a děkanstvím neudorfským. Po Bílé hoře se vrátil do Čech. U Jana Sarkandera byla později účast na tomto spiknutí a zřejmě snaha dostat se přes něj k dalším důležitějším spiklencům (moravský zemský hejtmán Ladislav Popel z Lobkovic), kromě pozdější aféry s polskými Lisovčičky, důvodem k tortuře a k jeho smrti.

V roce 1611 je tu další spiknutí – zase biskup Leopold Pasovský a jím najaté vojsko ve srozumění s našťvaným Rudolfem II. vtrhne do Čech, aby změnili poměry dané Majestátem a pustoší všechno od jižních Čech až na Hradčany a Malou Stranu. Zatímco ulice Malé Strany jsou plné mrtvol, na druhou stranu Vltavy se pasovští nedostali, neboť brány byly zavřeny a ubráněny. Proslýchá se však, že i tam, na druhé straně jsou už nepřátelé skrytí v kláštorech a mají pasovským ve vhodnou dobu brány otevřít. Při vzbouření emocí se davy vydají tyto zrádce hledat, a když jim řeholníci (františkáni) u Panny Marie Sněžné odmítnou umožnit kontrolu kláštera, tak ho násilím dobudou a 14 řeholníků zabijí. Když navštívíte kostel Panny Marie Sněžné, uvidíte obraz těchto 14 blahoslavených mučedníků radostně vcházejících do nebe, obklopených hejnem zlotřilých černých havranů – zřejmě oněch pravobřežních Pražanů. Ti malostranští mrtví samozřejmě nikoho nezajímají.

A tak docházelo k dalším pošťuchováním, provokacím a porušováním Rudolfova Majestátu, až zboření evangelického kostela v Hrobu a uzavření kostela v Broumově vedlo k defenestraci výše jmenovaných. Kuponu se jim téměř nic nestalo.

Co následovalo

Někdy se tvrdí, že defenestrace byla příčinou k rozpoutání třicetileté války. K velké válce všechno směřovalo dávno před defenestrací a vypukla by tak jako tak. Smutné je, že všelijakých rozbušek ke třicetileté válce byla po Evropě celá řada, ale jako na potvoru, právě té pražské se podařilo konflikt opravdu zažehnout. Mluvit o vítězství ve třicetileté válce se moc nedá. Pro české

protestanty však skončila katastrofálně. V březnu 1648 se dohodla německá knížata a Švédové s císařem na tom, že boje skončí a restituce náboženských záležitostí bude provedena ke stavu 1. ledna 1624. V českých zemích tím dostal císař neomezené právo na prosazování katolického náboženství (až na několik výjimek ve Slezsku).

A jak by to vypadalo, kdyby stavy zvítězily? Historik Jiří Rak prohlásil, že si dovede představit Komenského násilně obracejícího katolíky na protestantství a odebírajícího a pálicího na hranicích katolické knihy. To je opravdu bujná fantazie. Lepší představu nám dává tzv. Konfederace českých stavů z roku 1619, tedy ústava státu, který by existoval, pokud by byly české stavy zvítězily. Tato ústava odmítala tzv. konfesionalizaci. Počítala s náboženskou svobodou pro křesťanská vyznání včetně katolíků, určitá diskriminace katolíků byla v tom, že nesměli zastávat několik nejvyšších státních funkcí a ve vypovězení jezuitů ze země.

A ještě pro zajímavost k letošnímu 100. výročí ČSR: Ruský legionář a pozdější generál Matěj Němec ve svých vzpomínkách poznamenal zajímavou asociaci: „*Je 23. května 1918, výroční den pražské defenestrace před tři sta lety. Zde v Čeljabinsku vrcholil sjezd našich vojáků. Všichni byli na nejvyšší míru rozhořčení, neboť den před tím přišel telegram podepsaný profesorem Maxou, Čermákem a lidovým komisařem Aralovem, že máme bezpodmínečně odevzdat všechny zbraně a vydat se cestou na Archangelsk. Takové proradné porušení slibu (o cestě do Vladivostoku) se už nedalo vydržet. Náš armádní sbor proto učinil historické rozhodnutí: zbraně neodevzdávat a jet do Vladivostoku „vlastním pořádkem!“*“ Tedy pražská defenestrace jako „inspirace“ pro rozhodné legionářské vystoupení proti likvidační snaze bolševické vlády nebo také uvědomělé spojení tradice české reformace se vznikem Republiky československé.

Jan Bistranin

95 LET OD REEMIGRACE NA ZÁBŘEŽSKO

Kostnická jednota pozvala v roce 1921 zástupce zelovských Čechů na oslavy 300. výročí památky obětí na Staroměstském náměstí a při té příležitosti s nimi bylo jednáno i o zamýšlené reemigraci. Po zdoluhavých jednáních se Státním pozemkovým úřadem i po jednáních s knížetem Liechtensteinem bylo rozhodnuto zakoupit zábřežský Velký dvůr. Byl v tom i kus symboliky, neboť zábřežské panství patřilo před Bílou horou Žerotínům a jeho majitel, Ladislav Velen, byl rovněž nucen opustit vlast pro víru. Na památku toho byl také tento Velký dvůr reemigranty nazván Žerotínov.

Skupina reemigrantů ze Zelova přijela do Zábřehu 1. ledna roku 1923. Cesta z Polska do Zábřehu trvala týden a byla nesmírně těžká a krutá. Lidé až na české hranice cestovali i s malými dětmi v dobytčích vagónech. Pro dobytek museli cestou sami shánět a zabezpečovat krmivo, vodu a další potřeby. Situace se zlepšila až po přejetí hranice ČSR, když pro rodiny s dětmi byl v Bohumíně přistaven osobní vagón a pro dobytek měli během další cesty vodu a píci na vybraných zastávkách připravenou.

Na zábřežském nádraží čekalo reemigranty slavné uvítání. V uvítacím výboru byli zastoupeni představitelé zábřežské pokrokové inteligence (Joža Malý, advokát Indra, vikář Šedý a byl přítomen tajemník Kostnické jednoty Kratochvíl). Slavnostní přivítání a nadšené vlastenecké řeči na reemigranty silně zapůsobily. Děti zelovských Čechů na nádraží zazpívaly píseň, kterou si pro tuto příležitost připravily — „Tebe, ó vlasti má“. Po uvítání pak byli dojatí reemigranti uvedeni do svého nového bydliště. Když přijeli, Velký dvůr se teprve stěhoval. Neměli kde bydlet, a proto se prozatím bydlelo všelijak, i více rodin pohromadě.

Areál Velkého dvora byl rozdělen pro 14 rodin. Uprostřed zůstala volná plocha, která měla sloužit jako společná náves. Pro každou rodinu byla upravena obytná část — předsíň,

kuchyň, komora a dva pokoje; a hospodářská část — stodola a stáj. V nově upravovaných obytných částech byly pro rodiny reemigrantů postaveny i chlebové pece. Samostatná obytná část, jako novostavba, byla v roce 1924 dokončena pro dvě rodiny (Novákovu a Hartovu). Samostatně si na Žerotínově postavili dvojdomek Tučkovi a Pospíšilovi. Ze společné návsi dostala každá rodina svůj podíl. Zpočátku se na ní soustřeďovali ke společným besedám, hrály si zde děti, později, asi po r. 1930, si jednotlivé rodiny zřizovaly na svých dílech zahrádky na zeleninu. Uprostřed návsi byly vysazeny lípy.

Ihned z jara roku 1923 začala starost o pole. Bývalý nájemce dvora, Středočeská cukrovárnická společnost, za úplatu provedla ještě na podzim zasetí ozimů, reemigranti sami si nasázeli brambory, řepu apod. Proto byly prvním rokem všechny zemědělské práce konány společně. Rozdělení pozemků se provedlo až na podzim roku 1923. První rok — společné hospodaření, následující roky již každý samostatně, jeden lépe, druhý hůře.

V areálu Žerotínova si z velké sýpky zřídil jeden z reemigrantů (Sláma) malou tkalcovnu. Stálo tam pár železných stavů, na nichž zpracovával materiál kupovaný od Brassa. Za nějaký čas dílna změnila majitele. Sláma se vystěhoval a dílnu odkoupil J. Hudec, který z ní zřídil trhárnou vaty a začal zhotovovat prošivané deky. Později budovu prodal a koupil v Krumpachu větší. V této malé dílničce pracovaly i některé ženy, především dcery reemigrantů.

Strava zelovských Čechů byla závislá na výsledku a výnosu vlastního hospodářství. Mléko, vajíčka i dobytek, vše se prodávalo z toho důvodu, že bylo nutno zaplatit dluh. Maso se připravovalo velice zřídka, pouze při svátečních příležitostech. I po příchodu do Zábřeha si pekli vlastní chléb. Po roce 1948, kdy se pece v rámci přestaveb začaly likvidovat, ještě nějaký čas nosili doma připravený chléb péct k pekaři. Společenský život vedli reemigranti výhradně jen mezi sebou a malou skupinou místních evangelíků. Žerotínov byl samostatnou jednotkou, navíc se

od ostatních obyvatel odlišovali svým náboženským vyznáním. Katolický farář byl proti nim zaujat a jako starosta byl proti tomu, aby zde dostali domovské právo. Toto právo jim poskytla obec Hrabová, kde jako evangelický farář působil vikář Rudolf Šedý. Protože v Zábřehu v té době nebyl český evangelický kostel, starali se nejdříve o zřízení svého stánku.

Lepší vztahy mezi zábřežskými a „emigranty“ ze dvora se začaly upravovat až přičiněním mládeže, která se začala přátelit s ostatními.

Nedostatek pracovních příležitostí způsobil, že se někteří z nich nedokázali vyrovnat s velkým zklamáním a vystěhovali se do ciziny — do Kanady, Argentiny, Německa, Francie. Během druhé světové války, kdy mnozí vikýřovičtí museli obec opustit, celá řada z nich bydlela v Žerotínově, kdy jim zábřežští uvolnili místnost ve svém bytě. Pracovali u Hudců v továrně a během té doby se spřátelili.

Církevní výchově byl podřizován celý chod domácnosti, rodinný i společenský život. První náboženskou výchovu dostávaly děti již v rodině — o nedělních odpolednech a svátečních dnech se rodina věnovala společné četbě z Bible a zpívalo se z kancionálů. Dospělí se scházeli ve sboru, kde měli možnost vzájemné komunikace. Pro děti se pořádala nedělní škola, ve které se učily znát a vykládat Bibli a zpívaly písně. Pro reemigranty ze Zelova, ale hlavně pro jejich potomky v první a druhé generaci, byly nedělní škola a shromáždění mládeže příležitostí najít si partnera a pobavit se. Po confirmaci ovšem společné schůzky nekončily, výukové hodiny náboženství byly nahrazeny sdružením mládeže. Konalo se jednou týdně; část byla věnována rozboru Bible a v další části pak již nastupovala volná zábava, vyprávělo se, zpívaly se písně a hrály společenské hry. Mladí lidé, pokud se dostali mimo své stálé bydliště, vždy vyhledali sbor své církve v jiném místě a navazovali kontakty tam.

Skupina zelovských Čechů po příchodu do Zábřehu neslevila nic ze svého charakteru

české náboženské menšiny v Polsku. Okolní prostředí se totiž relativně vůbec nezměnilo. Nadále byli malým ostrůvkem lidí s evangelickým vyznáním, obklopeným jiným náboženským prostředím. Tato náboženská odlišnost byla také příčinou, že i zde se zpočátku vyhledávali partneři stejného náboženského vyznání, nejraději ze skupiny zelovských.

U reemigrantů ze Zelova je překvapivé vzdělání příslušníků jejich skupiny. V první generaci se jednalo o zemědělce, protože jim byla přidělena zemědělská půda. Z jejich dětí se již všichni zemědělci nestali; vždy jen jedno dítě, zpravidla syn. Ostatní děti již získaly vyšší školní vzdělání, a tím i odpovídající profese: povětšinou úředníci, zdravotní sestry, lékaři a inženýři. Ve třetí generaci se již tedy vesměs jedná o příslušníky inteligence.

Jana a Antonín Opravilovi podle etnografické práce PhDr. Miloslavy Hoškové

EVANGELICKÝ KANCIONÁL VÁCLAVA KLEJCHA

Ze dvou rozsáhlých českých písňových souborů, které vznikly v prvním dvacetiletí 18. století v Žitavě, je nepochybně známějším dílem *Evangelický kancionál* z roku 1717. V české i slovenské literární a obecné historii je ovšem často připomínanou položkou ne pro svá literární specifika, ale vlastně jen proto, že u jeho zrodu stály dvě významné osobnosti kulturních dějin, Václav Klejch a Daniel Krman ml. Samotnému repertoáru díla byla zatím věnována minimální pozornost, soustředíme se proto na genezi a celkovou koncepci díla, o níž vypovídají zvláště rozsáhlé předmluvy a doprovodné texty ke kancionálu, ale přednostně nás bude zajímat písňový obsah svazku, a to zejména z hlediska jeho žánrové skladby.

1. Klejch a Krman ml.

Jednou z klíčových osobností mladších generací pobělohorského exilu byl vydavatel a spisovatel Václav Klejch (psal se též Kleych, 1682–1737). Rodák z Lažan (nedaleko Litomyšle), odešel do emigrace asi v roce 1705

a usadil se na předměstí hornolužické Žitavy (Zittau), města, které se pro svou výhodnou polohu stalo už před polovinou 17. století vyhledávaným útočištěm českých exulantů. Nejprve zde tento neškolený, ale na svou dobu výjimečně vzdělaný samouk krátce pracoval jako nádeník a zahradník, ale pak začal ve dvou žitavských tiskárnách vydávat české knihy. Spolupracoval při tom s Kristiánem Peškem, proslulým profesorem zdejšího gymnázia. On i další spolupracovníci pomohli Klejchovi rozvinout na skromné podmínky bohatou, promyšleně koncipovanou vydavatelskou činnost, zahrnující nejen hymnografii (kancionály nebo drobné zpěvníky doprovázející jiné tisky), homiletiku a další žánry určené ke kultivaci duchovního života evangelických exulantů, ale i slabikáře nebo pečlivě komentované, revidované vydání kralického Nového zákona.

Přehled Klejchovy tiskařské činnosti podává dosti neúplně Brondič (1948), po něm mnohem přesněji Kouba (1960). Nejoblíbenějším a zároveň vůbec prvním Klejchovým tiskem byla Motěšického modlitební a písňová kniha *Ruční knížka* (1708), jejíž písňové skladby byly vydány i v moderní edici.

Všechny tyto tisky nesou Klejchův tiskařský symbol: pod iniciály W. K. a nad rozevřenou knihou je umístěno probodnuté srdce s růžemi. Knihy s tímto znakem se dostávaly do nejrůznějších regionů středoevropského prostoru, a to zásluhou samotného Klejcha, jenž své tisky osobně distribuoval. Nemusíme sice věřit všem pověstem, které se tradují o důmyslných převlecích, jichž Václav Klejch prý užíval, aby zmátl své pronásledovatele v katolických zemích, nicméně nebudeme pochybovat o jeho osobní odvaze, protože daleké výpravy s knihami směřovaly až do Slezska (Těšín) nebo na Slovensko, kde také Klejch při jedné z nich zemřel.

Na přípravě, celkové koncepci i redakci Klejchova rozsáhlého kancionálu se významně podílel Daniel Krman ml. (1663–1740), slovenský spisovatel (autor např. literárně oceňovaného cestopisného deníku z roku 1709) a významný organizátor náboženského

života, jemuž byla věnována mimořádná pozornost mezi slovenskými a maďarskými historiky, filology i publicisty.

Tento syn evangelického duchovního Daniela Krmana st. působil jako farář, rektor, superintendent na Slovensku, ale protože patřil k odpůrcům habsburské politiky a přívržencům Rákocziho povstání, strávil část života v německém exilu. Podle M. Hamady byl „robustnou osobností charakterizovanou nezvyčajnou rozpornosťou“. Krman prosazoval mnohostrannou nápravu nejen evangelické církve, ale i obecné vzdělanosti (zakládání nových knihkupectví, tiskáren, knihoven, vydání slovenské bible na základě kralického znění apod.). Na druhé straně byl velmi konzervativním představitelem reformace, přesněji řečeno netolerantním apologetou luteránské ortodoxie, který útočil na všechny jinověrce, především na katolíky, kalvinisty a pietisty.

Václav Klejch ho přizval ke spolupráci, protože chtěl, aby v písniích připravovaného zpěvníku napravil vše, co odporovalo nejen věroučné, ale i jazykové správnosti. Krman se, jak nám sám sděluje v předmluvě, zdráhal úkol přijmout, považoval za riskantní opravovat zavedené, často starobylé písňe, ale nakonec se nechal přesvědčit. Rozhodla touha přinést v roce dvousetletého výročí luterské reformace rozptýleným Čechům, ale i evangelíkům ve Slezsku a v Horních Uhrách povzbuzení v podobě nového zpěvníku. Dodejme jen, že to nebyla jediná spolupráce těchto dvou mužů; Krman se podílel také na věroučné revizi Klejchova vydání Nového zákona.

2. Prology

Nejdůležitějším Klejchovým dílem je *Evangelický kancionál*, rozsáhlý zpěvník obsahující přes 700 písní, které nemají notace (u skladeb jsou jen odkazy na nápěvy, a to ne u všech). Vyšel poprvé v Žitavě v roce 1717, a pak ještě v dalších dvou vydáních.

Evangelický kancionál, obsahující v sobě písňe duchovní, staré i nové, kterýchž církev evangelická v dnech všedních i slávných,

v potřebách svých obecných i obzvláštních užívá... obsahuje v prvním vydání 694 písní. Druhé vydání se uskutečnilo v Žitavě 1722, obsahuje původní dedikace, 705 písní a je rozšířeno o Klejchovu předmluvu (známou pod názvem *Historie o vydání kancionálu*). V třetím vydání (Žitava 1727) je nepatrně zkrácena první předmluva D. Krmana ml., navíc je do úvodních částí doplněna oslavná báseň z pera jeho syna, Matyáše Krmana, celkový počet písní je rozšířen na 723 textů. Všechna vydání obsahují část *Nábožné modlitby* (se samostatným titulním listem). Jen málo českých kancionálů raného novověku může zpěvníku V. Klejcha konkurovat tak pečlivou přípravou, redakcí a rozsáhlými proložními texty, které uvozují celý kancionál a které jsou výsledkem poučené hymnologické a bibliografické práce hlavních redaktorů. Více než dvacetistránková Krmanova předmluva ke kancionálu je obecně významným pramenem nejen pro hymnologická bádání, ale též pro poznání dobových literárně teoretických názorů i náboženských postojů ve střední Evropě v době konfesijní konsolidace. Slovenskou literární vědou je Krmanův úvodní text vysoce hodnocen, nedávno byla jeho podstatná část vydána ve slovenském překladu jako významná ukázka předhistorického stadia slovenské literární historiografie. Podle J. Minárika „představuje první slovenskou literárnohistorickou, estetickou a textologickou hymnologickou štúdiu.“ O studii ve smyslu věcného, nezaujatého pojednání však nelze hovořit, není to neutrálně formulovaný učenecký text.

Předmluvy (prology, dedikace) k tištěné i rukopisné tvorbě tvoří de facto samostatný subžánr literárního života starší epochy, jejich specifickou žánrovou variantou jsou předmluvy k humanistickým a barokním kancionálům, které mají svá argumentační pravidla, svou konstantní topiku, metaforiku i ustálený okruh citátů a intertextových odkazů. K stabilním prvkům patří zdůraznění významu duchovního zpěvu pro lidský život, jeho stručná historie od biblických časů přes rané křesťanství až po současnost. Akcentovány

jsou národní počátky: u českých evangelíků jsou pravidelně zmiňováni Hus a autoři Jednoty bratrské; katolíci proklamovali návaznost na údajně Vojtěchovu *Hospodine, pomiluj ny* a na píseň *Svatý Václave*. Běžným toposem předmluv starších děl – a *Evangelický kancionál* není výjimkou – je odmítnutí kritiků, kteří budou hledat v knize jen nedostatky a omyly. Pravidelné jsou výpady proti světskému, „frejovnému“ zpěvu, jež ovšem u Krmana překvapivě chybí (protiklad mezi škodlivou světskou a užitečnou duchovní literaturou najdeme v úvodní oslavné básni z pera Adama Simonidese, náležející rovněž k proložním textům knihy). Hodnota duchovního zpěvu je v předmluvách zdůvodňována pomocí poměrně stabilního okruhu citátů z Bible (zejména Ko 3,16, Ef 5,18, žalm 95), ale i z respektovaných církevních autorit, např. sv. Jana Zlatoústého.

Jeho myšlenku, že člověka nic tak nevábí k Bohu jako zpěv, cituje biskup Jednoty bratrské J. A. Komenský (*Kancionál*, 1659) stejně jako jezuita M. V. Šteyer (*Kancionál český*, 1683). Shody v citátech potvrzují, že předmluvy ke kancionálům vytvářely do značné míry nadkonfesijní, univerzální textový model, který byl samozřejmě podle náboženské orientace a momentálních potřeb redaktora modifikován.

Z biblických pasáží se také obvykle odvozovalo základní žánrové členění písňové tvorby na žalmy, hymny a ódy. Jednotlivé předmluvy na sebe navzájem skrytě i otevřeně odkazují, jejich celé rozsáhlé úseky vznikaly metodou parafráze nebo kompilace starších děl; např. Jiří Sarganek přiznává, že vybíral z předmluv Jiřího Třanovského a J. A. Komenského, ten zase v prologu intertextuálně navazuje na bratrský kancionál vydaný v Kralicích v roce 1615.

Krman respektuje „pravidla žánru“ a lecos ze zmiňovaných toposů zahrnuje také do svého textu. V mnohém je však jeho předmluva výjimečná, T. Vráblová přesvědčivě ukázala mimořádnou erudovanost tohoto prologu (Krman cituje celkem 59 různých pramenů), ale i tak se nám zdá poněkud

nadsazené spatřovat v této rozpravě „koncepční zásady pre vydávanie cirkevných piesní v kancionáloch i pre chápanie hymnológie ako určitej špecifickej disciplíny“. Na to jsou Krmanovy cíle příliš pragmatické, celá jeho předmluva je totiž přímočarou konfesijní a literární obhajobou luterské hymnografie. Lutherovy písně jsou podle něj *tak horlivé, tak pronikavé, tak utěšené, že i nepřátelé jeho zatajiti toho nemohli*. Krman je dobrý řečník a apologeta, jeho předmluva přechází z věcné, faktografické polohy v polemiku. Na invektivu katolíků, že Lutherovy písně zabíjí lidské duše, reaguje jízlivou otázkou. Proč jsou pak zařazovány do oficiálních katolických kancionálů? Pro toto tvrzení uvádí Krman několik konkrétních příkladů, kterými graduje polemické výpady, upozorňuje na *pražský, nedávno vydaný zpěvník* (má na mysli nepochybně *Kancionál český* z roku 1712 jezuitů M. V. Šteyera), který obsahuje překlad známé Lutherovy písně *Děkujit' Pane milý*, v níž je dokonce akrostich – sice porušený, ale i tak zcela zřetelný – s Lutherovým jménem. Význam Lutherovy hymnografie se snaží Krman doložit pozoruhodným výčtem překladů jeho písní např. do řečtiny, latiny, italštiny, francouzštiny, maďarštiny, švédštiny, laponštiny a samozřejmě češtiny. Velmi dobře se orientuje v české písňové tradici, zná kancionály Tobiáše Závorky Lipenského, Martinia z Dražova, J. A. Komenského, Johanna Myllera a oceňuje zvláště Třanovského *Citharu sanctorum*, kterou považuje za obecný, nadnárodní zpěvník luteránů; byla podle něj *ode všech církví slovanských, augšpurského vyznání se přidržejících, ochotně přijata*.

Kromě poučenosti a polemického tónu se předmluva vyznačuje snahou podrobněji komentovat vlastní redakční a spisovatelskou metodu a vysvětlit strukturu kancionálu. Krman, jenž napsal velmi podrobnou gramatiku češtiny (*Rudimenta grammaticae Slavicae*, 1704), byl obdivovatel jazyka Bible kralické (výhrady měl k její věroučné stránce, poznamenáné kalvinismem). Dnes je hodnocen jako „rozhodný zastánca češtiny ako literárneho

jazyka slovenských evanjelikov“ a právě v těchto intencích opravoval texty písní, především po stránce morfologické. V rovině rytmické se hlásí ke Komenského, resp. Blahoslavovým zásadám tzv. hudební časomíry, podle níž se má dlouhá nota shodovat se slovní kvantitou (dlouhou slabikou) a naopak. V duchu literárního humanismu chtěl dosáhnout především přirozenosti, *jak se řeč vypoovídá mluvením, tak se i zpíváním vypoovídá má*. Pro Krmana, který byl sám autor výkladů z poetiky a versologie v dodatku ke své gramatice, je důležitým estetickým prostředkem rým, jenž má být úplný, je nutné, aby *tři neb dvě syllaby rovno hlasité na konci veršů libý rytm dělaly*.

K ustáleným místům části předmluv k raněnovověkých i novodobým kancionálům patří reflexe starší hymnografické produkce, tedy hlavně zdůraznění slavné minulosti duchovní písně v českém jazyce a konstatování, že zpěvník musí respektovat starší písně pro jejich zavedenost a starobylost, ale zároveň by měl nabídnout i nové skladby, reagující na aktuální potřeby duchovního života. Krman obhajuje existenci *Evangelického zpěvníku* vůči předchozí hymnografické tradici, k níž není nekritický. Z jeho výroků je patrné, že některé starší písně by měly být z repertoáru českých evangelíků už vyřazeny, ale přesto je nakonec ponechal, a to jen pro oblibu u uživatelů i na přímluvu „kolektora“ (vydavatele), tedy samotného Václava Klejcha, jehož lze považovat za druhého redaktora kancionálu. Ten byl, jak o tom svědčí i jeho vlastní tvorba, ctitelem starší, předbělohorské tradice české duchovní a kostelní písně. Krman navíc pracoval na zpěvníku mimo žitavské exilové centrum a konečné zásahy proto byly nepochybně v rukou Klejcha.

Druhé vydání zpěvníku bylo doplněno další předmluvou v podobě textu Václava Klejcha, který je znám pod názvem *Historie o vydání kancionálů v národu českém*. Klejch v něm navazuje na své vydání Nového zákona z roku 1720, jež uvedl rozsáhlou předmluvou o dějinách vydávání Bible v češtině (později stručně zpracoval také např. Dějiny

českých postil). Tento přehled je dnes hodnocen jako „obdivuhodně přesná a úplná práce“ a stejná slova mohou charakterizovat i jeho dějiny českých kancionálů.

Novodobé vydání tohoto spisu pořídil muzikolog Jan Kouba (1960), který také podal jeho podrobnou a výstižnou analýzu, v níž charakterizoval Klejchovu bibliografickou práci zřetelně převyšující např. ve stejné době vznikající soupis jezuita Antonína Koniáše. Klejch zmiňuje 110 děl s velmi přesnými bibliografickými údaji o nakladateli, formátu, obsahu, dedikaci, popř. předmluvě (umí rozlišit, jestli je nová nebo přejatá ze staršího pramene). Neomezuje se přitom jen na jednu konfesi, ale zmiňuje všechny protestantské denominace, z katolických jmenuje pouze Šimona Lomnického z Budče.

V duchu tehdejšího pojetí národní kultury eviduje také německou tvorbu vznikající v českých zemích, ale stranou nenechává ani polské překlady českých skladeb. Pro moderní hymnologické bádání je mimořádně cenné také to, že Klejch jmenuje a popisuje i tisky dnes nezvěstné (např. *Kancionál* Jana Milesia, Žitava 1668).

3. Autoři a překladatelé

Mimořádnou, do té doby téměř nevídanou péči věnovali Václav Klejch a Daniel Krman ml. zjišťování autorství jednotlivých písňových skladeb. V 16. a 17. století byly texty v českých evangelických i katolických kancionálech otiskovány až na drobné výjimky anonymně, jen příležitostně bývala jména autorů skryta za iniciálou v záhlaví zašifrována pomocí akrostichu nebo byla jinak graficky vyznačena. Tyto možnosti využívá ostatně i Klejchův zpěvník, např. značka „J. L. M. L.“ je tištěna u písní Jeremiáše Lednického, „D. M. L.“ u skladeb Martina Luthera. Na osmatřicet akrostichových písní, jež mají ve svém textu zašifrováno jméno, upozorňuje i Krmanova předmluva. Mnohé akrostichy ovšem neoznačují autora, ale pravděpodobně osobu, jíž je píseň věnována, takovým případem je skladba *Ráno vstávaje z svého ustlání* s akrostichem ROZINA BISTRICKA.

Užívání těchto textových šifer nelze chápat jen jako metodu k narušování dominující anonymity hymnografických tisků; dnes se především interpretuje jako příznakový stylový prostředek barokní poezie. Akrostichy se objevují dokonce i v překladech, tedy tam, kde původně nebyly, a kde mají označit českého překladatele textu. Tak je tomu např. ve skladbě D. Krmana st. (*Když slunce nás již odchodí*), která tlumočí večerní píseň Nicolause Hermanna *Hinunter ist der Sonnen Schein* a je zároveň v češtině té doby ojedinělým pokusem o časoměrnou báseň v jambickém dimetru.

Otevřené uvedení autorství, jak se to uskutečňuje v předmluvách i v samotné písňové části *Evangelického kancionálu* (zvláště v jeho druhém a třetím vydání), bylo považováno za projev chlubitosti a nepatřičné pýchy, a to ještě i na sklonku barokního období. Svědčí o tom např. předmluva ke kancionálu Jiřího Sarganka, podle něhož hledání a následné publikování jmen skladatelů je práce nejen velmi náročná a ošemetná, ale zároveň i neúčinná, protože jen zmnožuje samolibost. Podstatné je, že v Klejchově kancionálu jsou důsledně rozlišováni autoři skladeb od překladatelů; snahou editorů bylo určit vždy konkrétní předlohu a jejího skladatele. Pokud je píseň překladem (a takových je velmi mnoho), uvádí se v záhlaví autor německé předlohy, incipit originálu a pod textem písně pak jméno překladatele do češtiny. Tuto v pravém slova smyslu badatelskou, hymnologickou činnost završuje závěrečný rejstřík písní přeložených z němčiny a latiny, který obsahuje dvě stovky záznamů s uvedením autora, incipitu a překladatele.

Klejchovy a Krmanovy atribuce textů byly pravděpodobně vyvolány především snahou jasně vymezit autorské písně Jiřího Třanovského, který byl pro oba redaktory uctívanou autoritou literární a dogmatickou. Klejch ve své předmluvě určil na základě srovnání s českými kancionály okruh Třanovského překladů z Martina Luthera (uměl přitom odhalit i čtveřici starších tlumočení Lutherovy hymnografie), dále jeho ostatní překlady

z latiny a němčiny a konečně skladby, které *z gruntu vnově složil*. Také u řady mladších písní jsou uváděni autoři, resp. překladatelé, zvláště pečlivé údaje najdeme u skladeb, které byly do *Evangelického kancionálu* přebírány z pozdějších, po smrti Třanovského vydávaných edic *Cithary sanctorum*.

Pomocí atribucí Klejchova zpěvníku máme zároveň odhalenu např. skupinu nejstarších překladů slavných německých básníků, jakými byli Paul Gerhardt nebo Martin Opitz; jejich autory jsou Kašpar Motěšický a především Daniel Sinapius–Horčička, exulantský a později levočský kazatel, Krmanem ve zpěvníku velebený jako *otcovského jazyka milovník*.

Zveřejňování jmen autorů a překladatelů sice nebylo v evangelických hymnografických tiscích 18. století zcela běžným jevem, ale přece jen patřilo k dosti frekventované praxi, výrazně odlišné od domácí katolické tvorby, jež své hojné cizojazyčné vzory nezmiňovala a nepřiznávala. Evangelické prostředí přineslo dříve do literárního života odlišení kategorie autora a překladatele, do té doby jen slabě pocítované. Formovalo alespoň částečné vědomí individuality v literární tvorbě, čímž předjímalo novodobé, mnohdy až nadměrně individualizované pojetí autorství.

4. Slovenská účast

Už jsme naznačili hluboké vazby Klejchova kancionálu na slovenské prostředí. Spříznění s evangelií z Horních Uher, jejichž kulturním a náboženským jazykem byla čeština, je vyjadřováno i dedikacemi. Celý kancionál je vedle Daniela Krmana ml. věnován Samueli Michaelidesovi, kazateli církve „slovanské“ v Bánské Bystrici. Také třetí dedikace je příznačná, protože míří k Janu Muthmannovi, vlivnému evangelickému knězi a polskému a německému spisovateli ze slezského Těšína. Orientace na slezské evangelií je v kancionále opakovaně zdůrazňovaná, Krman v předmluvě chválí, že Slezané se přidržují při duchovním zpěvu *Cithary sanctorum*, přestože *jazyk jejich od našeho, i českého, v něčem rozdílný jest*.

Silnou „slovenskou složku“ zpěvníku odhalila především analýza pramenů, z níž vyplývá, že Klejchův zpěvník využíval do značné míry jako zdroje písňových textů vytvořených a publikovaných původně ve slovenském prostředí. Důležitým východiskem pro naše pořadatele se stala především *Cithara sanctorum* vydaná v Levoči v roce 1696, jejímž redaktorem byl pravděpodobně Michal Láni. Asi 150 textů bylo převzato přímo z tohoto díla, jsou mezi nimi, jak jsme už zmínili, především texty Jiřího Třanovského. Z mladší vrstvy slovenské evangelické hymnografie byly, přes jmenované vydání *Cithary sanctorum*, převzaty např. skladby připisované Jeremiáši Lednickému, které zastupují v Klejchově kancionálu skromnou vrstvu textů formovanou již principy barokní estetiky.

Kořeny ve slovenském prostředí, původně v *Cithare sanctorum* z roku 1674, má také řada skladeb s vánoční tematikou. Jsou to jednak tradiční kostelní hymny typu *Čas radosti, veselosti*, jež se stala mezi exulanty velmi oblíbenou písní, zpívanou polskými Čechy ještě v 60. letech 20. století., jednak skladby, které už naplňují model barokní vánoční písně. K takovým patří také anonymní *Ježíši děťátko milé, za své jesličky spanilé*, plná emocionality vyjadřované především pomocí deminutiv a rodinných, „polidštěných“ motivů, dobře známých z české jesličkové lyriky katolického baroka. Starší, ještě humanistickou hymnografií, a to spíše její umělecky ambiciózní vrstvu, zastupuje např. parafráze 101. žalmu *Národům se vši budu veselostí* od známého slovenského filologa a básníka Vavřince Benedikta Nudožerského, která byla doplněna až pro druhé vydání kancionálu, kde uzavírá písňovou část tisku. Díky tomuto otištění byl navrácen do literárního života alespoň jeden z autorových časoměrných žalmů, původně vydaných v dnes nezvěstném tisku. Klejch v předmluvě oceňuje Benedikta Nudožerského coby básnického novátora, který vynalezl pro češtinu velmi vhodný a esteticky působivý způsob skládání poezie (hudební časomíra). Na tradice duchovního básnictví humanismu navazují také písně

obou Krmanů. Z tvorby otce slovenského redaktora zpěvníku Daniela Krmana st. byla kromě již zmíněného překladu z N. Hermana zařazena také píseň *Kriste, dobrý Pane, ohlédniž se*, která se přimyká k žánru exulantských lamentů. Reaguje na Krmanovo vyhnání z Turé Lúky, slovenské vesnice nedaleko české hranice, kterou musel autor opustit po protihabsburském povstání. Danieľi Krmanovi ml. lze připsat s jistotou překladovou píseň *Mámli předce kříž svůj míti*, představující redaktora zpěvníku jako velmi kultivovaného humanistického básníka, jenž více než o rétoricky zatížený výraz usiluje o zhuštěný, abreviační styl, oživený sentencemi. Citujme poslední sloku, která obměňuje výrok starozákonního Kazatele (1,9) o marnosti pozemského pachtění:

*A když pod sluncem, nového,
nic stálého není,
Ježíši stůj při mně,
a pohled' na neštěstí mé jako na své,
když na mne jde násilně:
Když má být tak, a ne jinak,
nechť svět repce,
i smrt jak chce,
Bůh k sobě však mne přivine.*

Tím se realizuje pozoruhodný intertextový program reformační poezie, v němž Bible legitimuje zpěv a zpěv rozvíjí a interpretuje Bibli.

5. Žitavští předchůdci a spolupracovníci

Hlavním pramenem *Evangelického kancionálu* se stal hymnografický podnik, který v Žitavě tomu Klejchovu bezprostředně předcházela, tedy kancionál *Poklad zpěvův duchovních* (1710), jehož redaktorem se stal Johann Myller. Celé tři stovky písní (tedy cca 42 %) Klejchova repertoáru se kryjí s Myllerovým souborem, k němuž se ostatně také Krman ve své předmluvě otevřeně a s obdivem hlásí. Mezi nejpůvodnější části Mylleroва kancionálu patří oddíl o vyhnancích a vyhnání, jehož mnohé písně pronikly také do Klejchova zpěvníku, např. *Duše má v svém kvaltování, proč se rmoutíš bez přestání?*,

kteřá patří k vůbec nejrozsáhlejším výtvorům pobělohorské evangelické hymnografie. K písním, jež vznikly v druhé polovině 17. století v prostředí žitavské exilové komunity, lze přiřadit skladbu *Ježíši světlo života, potěšení všeho světa*. Tato meditace o smrti spojená s prosebným vzýváním Ježíše, jež byla vytvořena podle skladby *O Jesu Christ meus Lebens Licht* Martina Behma, je dnes známa především díky Bachově kantátě (BWV 118); její česká verze byla poprvé otištěna v žitavském Hartmannově kancionálu, poté ji převzaly Motěšického písňové podniky a v 18. století byla vstřícně recipována širokým spektrem kancionálů.

Srovnání písňového repertoáru obou velkých žitavských kancionálů ukazuje, že Myllerův zpěvník byl konfesijně méně vyhraněný, více otevřený jiným než jen ortodoxně luteránských proudům, proto se v něm objevují ve větší míře např. i Komenského písně a překlady, kterým se Klejchův zpěvník, až na drobné výjimky, vyhýbal. V redakční pečlivosti ovšem Myllerovo dílo za Klejchovou metodou výrazně zaostává, jeho písňové texty nejsou připraveny s respektem k původnímu znění a jsou zaplněny jazykovými chybami.

Tiskařským omylům se ovšem do určité míry neubrání ani Klejchův zpěvník (občasné zkomolení slov nebo nepečlivé a rozkolísané značení kvantity v závěru tisku). Je pravděpodobné, že je má na svědomí zejména německý původ sazeče, jak to Klejch sám naznačuje v závěrečné poznámce k dílu, kde uvádí i výčet omylů vynechání litery ve slově, záměn anebo přeskupení jednotlivých liter).

Evangelický kancionál má – stejně jako Třanovského *Cithara sanctorum* – charakter oficiálního zpěvníku, jehož repertoár tvoří také mnoho vyznavačských a dogmatických písní a vůbec tradičních kostelních písní stylizovaných jako nadosobní, kolektivní výpověď s tematikou vázanou na liturgický cyklus. Důkladnější pohled na jednotlivé písňové oddíly, v jejichž rámci nejsou texty řazeny podle stáří nebo oblíbenosti, ale jen abecedně podle incipitů, ukáže, že takové skladby jsou často vybírány ze zavedeného fondu české

nekatolické hymnografie doby předbělohorské. Ten ovšem Klejchovi zprostředkovaly dva nejdůležitější prameny: *Cithara sanctorum* a Myllerův zpěvník. Součástí *Evangelického kancionálu* jsou kanonické písně luteránské konfese.

Patří k nim např. píseň o svaté Trojici *Kdožkoliv chce spasen býti* vycházející z Athanaziánského vyznání (Symbolum Athanasianum) nebo eucharistická píseň *Pán Ježíš lidu věrnému*. Obě byly poprvé otištěny v kancionálu Tobiáše Závorky Lipenského *Písně chval božských* (Praha 1602); pak ve všech významných luteránsky orientovaných písňových tiscích.

Věřoučnou čistotu měly zajistit Klejchovu zpěvníku také již zmiňované písně Jiřího Třanovského, který byl teologicky vzdělaným básníkem, k jehož hlavním literárním ambicím patřila snaha vysvětlovat a upevňovat ideové pilíře augsburské konfese. Ostatně celá starší, ortodoxně luteránská hymnografie, k níž de facto Třanovský patřil, vytvářela své písňové soubory v těsném intertextovém sepětí (na rovině kompoziční i motivické) s Lutherovými katechismy. Ne náhodou jsou tedy v Klejchově souboru Třanovského písně jako *Znejmež krátkou summu všeho, náboženství křesťanského, Pane, bohatce skoupého* nebo jinak nepřiliš recipovaná skladba *Aj divná moudrost, dobrota*, která byla koncipována jako příprava věřícího na následující kázání.

Z mnohem starší vrstvy pocházejí písně utrakvistické, např. dva slavné velikonoční kostelní hymny *Léto chvíle této veselé vydává* a *Třetího dne vstal Stvořitel*.

Obě byly tištěny poprvé v díle *Kněze Václava Miřinského písně gruntovní a velmi utěšené* (Praha 1522), pak v mnoha utrakvistických, luteránských (Tobiáš Závorka Lipenský, *Písně chval božských*, Praha 1602), ale i katolických kancionálech (Šteyer, Božan).

Bohatě je využito bratrské hymnografie, zvláště skupiny všeobecně rozšířených písní Jednoty, proto nemůže chybět ani jedna z nejoblíbenějších, dodnes katolíky i evangelíky zpívaných písní *Kristus příklad pokory*

Lukáše Pražského. Několikrát jsou přebírány žalmové parafráze Jiříka Strejce. Spíše výjimečně, rozhodně v menší míře než u předchůdce J. Myllera, se objevují Komenského skladby. Několik písní má Klejch společných s rekatolizačním kancionálem M. V. Šteyera, ale nejsou to skladby příznakově katolické, patří k společným, v podstatě kanonickým skladbám celého českého písňového repertoáru; k takovým lze počítat i ranní píseň Šimona Lomnického z Budče *Noc temnou přechkavše*.

Na Myllerově kancionálu se významně autorsky podílel také již zmíněný Kristián Pešek, který byl – především jako překladatel – spojen s mnoha tisky Václava Klejcha; výjimkou není ani *Evangelický kancionál*. Na jeho počátku oslavil Pešek v příležitostné básni duchovní zpěv, který podle něj *slávně osvobozuje, bídu v radost obracuje*. Samotný písňový repertoár pak obohatil vlastními písněmi i překlady německé barokní poezie, které zároveň v Žitavě vyšly i samostatně v drobných tiscích. Je nutné dodat, že Peškovy zde uvedené převody čtyř pašijových písní patří k nejhodnotnějším výtvarům předpietistické evangelické hymnografie 18. století a zároveň přináší zjevné oživení dosti konzervativní literárně-estetické normy písňové tvorby českých exulantů. Všechny totiž patří k subžánru pašijové lyriky, která pojímala téma umučení a ukřižování Krista poměrně nově, jako výrazně personalizovanou, expresivně stylizovanou promluvu básnického subjektu. Podobným posunem od epiky k expresivní lyrice prošlo v baroku také např. ztvárnění adventního a vánočního tématu, což ukázala na příkladu katolického Šteyera kancionálu M. Škarpová. U pašijového tématu však byla ona lyričnost spojena zároveň i s meditativním principem, jemuž je blízké „zpomalené“ nazírání objektu, pomoci kladení otázek a vytváření paralelních větších konstrukcí.

Česká verze slavné Gerhardtovy pašijové písně *O Haupt voll Blut und Wunden*, která byla poprvé otištěna až u Klejcha, je překladem, který neusiluje za každou cenu o věrnost, ale

směřuje spíše k adaptační metodě. Pešek vynechává některá metaforická pojmenování originálu a vybírá si z německého textu několik obrazů, které samostatně rozvíjí; navíc místy posiluje rétorické prostředky předlohy (zejména exklamace a opakovací figury). Je to patrné i z druhé sloky písně, která v německé verzi zní:

*Du edles Angesichte,
Dafür sonst schrickt und scheut,
Das große Weltgewichte,
Wie bist du so bespeit?
Wie bist du so erbleichet?
Wer hat dein Augenlicht,
Dem sonst kein Licht nicht gleichet,
So schändlich zugericht'?* (Gerhardt)

Kristián Pešek překládá takto:

*Obličejů překrásný,
před kterým se leká,
celý ten svět podvodný,
až ze strachu kleká?
O kterak si poplýtý,
kdež jest tvá okrasa.
Ach! všecek si zblednutý,
ach plačte nebesa.* (Klejch 1722)

Pro zajímavost podáváme i moderní překlad Josefa Suchého, který je sice rytmicky propracovanější, ale nemá, domníváme se, původní emocionální naléhavost:

*Ty uslechtilá tváři,
Již mijel rmut a žal,
Ty nejčistější záři,
Jak dav tě poplival!
Jak zesinalas mukou!
Kdo ve tvých očích svit
Se nešetrou rukou
Odvážil zakalit?* (Stromšík 1995)

6. Nové písně a jejich žánry

Jestliže podíl předbělohorských reformačních písní v Klejchově zpěvníku je poměrně velký a neméně silné zastoupení mají také písně, které vznikaly ve starších generacích pobělohorského exilu (přibližně do

sedmdesátých let 17. století), pak naopak skladby, jež lze považovat za výtvořiny mladších vrstev evangelického básnictví, patří k početně nevelké skupině písní (ani z Myllera *Evangelický kancionál* nepřebírá mnoho „originálních“ textů). Skupina zcela nových, tedy dříve netištěných písní, mezi nimiž jsou původní výtvořiny i překlady a adaptace, zahrnuje víc než šedesát textů (tedy jen asi 8 % z celého písnového fondu). Důvod je zřejmý, repertoár evangelických kostelních písní byl tehdy už stabilizován, tvořil ho právě výběr z ověřených skladeb předbělohorské reformace a z písní nejstarší generace exulantů. Neznamená to, že v době působení Václava Klejcha česká (a slovenská) hymnografická tvořivost odumírala, vznikala ovšem spíše jako soukromá aktivita některých osobností, a tak nebyla příliš ochotně přijímána do velkých kancionálů, někdy také proto, že se tam svým charakterem nehodila, představovala totiž spíše typ privátní duchovní písně. Situaci mění teprve pietismus, který vstupuje do české hymnografie až v závěru dvacátých let a proměňuje radikálně také hymnografický repertoár velkých zpěvníků. S ním ovšem nemá Klejchův kancionál téměř nic společného. Není divu, Daniel Krman ml., hlavní ideolog díla, patřil k nekompromisním odpůrcům pietismu; tradicionalistou, i když ne typickým ortodoxním luteránem, byl také Václav Klejch, jak o tom svědčí jeho vydavatelská i spisovatelská činnost.

Zcela okrajově lze i v *Evangelickém kancionálu* náznaky básnického pietismu odhalit, a to v mladších písních, které byly přeloženy z němčiny, především z tvorby už připomenutého P. Gerhardta, jenž bývá označován za předchůdce pietismu.

Mezi nejstarší generací exulantů a generací pietistickou je mezidobí, zahrnující přibližně padesát let. Od sedmdesátých let 17. století do dvacátých let 18. století vznikaly stále častěji místo tradičních kostelních písní privátněji zaměřené duchovní písně; skromná vrstva původních textů Klejchova zpěvníku obsahuje právě nejvíce skladby tohoto typu. Tyto barokní duchovní písně privátní úzkosti

a útěchy jsou obvykle formulovány jako stížnosti mluvčího v ich-formě, reflektují bezmocnost a osamocení člověka, ale zároveň hlásají bezvýhradné osobní přimknutí se ke Kristu (Bohu). Obsahuje také okruh písní, svázaných s pilíři luteránské religiozity, s akty pokání a lítosti, s rozvažováním vlastní hříšnosti, představuje typické projevy před-pietistické evangelické hymnografie.

V žánrovém spektru nových písní nechybí ovšem ani eucharistické hymny, které mají sice určité rysy emocionální barokního stylu, ale jejich ne podružným úkolem je předložit dogmatický výklad Večeře Páně a vyzývat k správnému praktikování této svátosti. Takto je například koncipována skladba *Ozdobiž se, duše milá! hled', bys více nehřešila*, překlad německé předlohy z pera Jonáše Nigriniho, vědce (astronoma a astrologa), který rovněž pocházel ze Slovenska, několik let vyučoval na těšínské evangelické škole a stal se známým jako autor vůbec první mapy knížectví těšínského (tzv. Nigriniho mapa).

7. Václav Klejch jako hymnograf

Sám Václav Klejch, vydavatel a redaktor díla, byl plodným hymnografem. Do kancionálu však zařadil jen malý zlomek své vlastní tvorby. V prvním vydání to byla jen skladba *Vyznávám poníženě*, (s akrostichem VACLAV KLEYCH). V dalších vydáních pak podíl Klejchových vlastních písní o něco vzrostl. Ovšem drtivá většina jeho hymnografických výtvorů, představujících v podstatě jednotný cyklus, byla otištěna zcela mimo kancionál, a to jako samostatné přílohy k žitavským nábožensko-vzdělávacím spisům. Nejprve v roce 1723 jako doprovod k dílu Jana Muthmanna *Obnovení smlouvy křtu svatého* a o rok později stejný cyklus s drobnými textovými úpravami jako příloha ke Klejchově vlastní modlitební knize s názvem *Starých lidí koruna*.

Je pravděpodobné, že Klejcha vedla k nezařazení vlastních textů do svého velkého kancionálu autorská skromnost, snaha nezatěžovat náplň kancionálu vlastními, soustavnější recepce ještě neověřenými výtvoři.

Tím si lze vysvětlit fakt, že ani do posledního vydání svého kancionálu, které vyšlo v době, kdy se Klejch již naplno své původní hymnografii věnoval, nezařadil mnoho svých vlastních textů. O svých písních hovořil jako o prostých výtvorech, což v jeho případě není toposem, ustáleným vyjádřením předstírané skromnosti, ale přesvědčením, že vlastní skladby, pocházející z pera sice nadšeného, ale neškoleného písmáckého samouka, nemohou dostát nárokům kladeným na texty evangelických písní. O něco mladší redaktoři velkých evangelických kancionálů se pak již přirozeně nerozpakovali několik dalších Klejchových písní do svých zpěvníků vložit.

Jan Blahoslav Čapek hodnotí Klejchovu hymnografii jako tvorbu výrazově střídou a ukázněnou, pokračující v bratrské písňové tradici a směřující výrazně k potřebám sborového života. Tato charakteristika nemá absolutní platnost, Klejch sice zásadně nepřijímá prvky pietistické literární estetiky, ale mezi pietismem pozdního baroka a ještě humanismem formovanou bratrskou hymnografií je prostor, který vyplňuje duchovní píseň luteránského typu, která ztvárňuje náboženská témata privátnějším a emocionálnějším, již barokně zabarveným způsobem (J. B. Čapek spojuje nesprávně Klejcha jen se starší bratrskou zbožností). Některé písně pašijové, o pokání a o smrti, svědčí o tom, že ani Klejch se tomuto textovému typu nevyhýbal. Tradiční, konzervativní model hymnografie ovšem v tvorbě V. Klejcha převažuje.

Péče, která se v doprovodných (proložních) pasážích Klejchova kancionálu věnuje obhajobě evangelické hymnografie, její teoretické i bibliografické reflexi, ale i otázkám autorství textů, potvrzuje, že duchovní a kostelní píseň byla v české literatuře první třetiny 18. století prestižní žánrovou oblastí. Tato redakční a koncepční práce ukazuje také postupně se rodící individualismus dobového literárního života, zprostředkovává vědomí, že slovesná tvorba už nemusí být kolektivním majetkem „všech a nikoho“. O české exilové snaze vydávat pečlivě připravený biblický text napsala Mirjam Bohatcová: „Bylo to

vykonáno za velmi nepříznivých okolností, a spojení této snahy s účinnou účastí slovenskou se nám dnes může zdát už jen dojemné. Ale tehdy vycházelo z velmi věcného společného zájmu...“ Věcný společný zájem, ne dodatečně zdůrazňovaná česko-slovenská vzájemnost, je také podstatou česko-slovenské péče o kancionálovou tvorbu a zároveň určujícím rysem Klejchova kancionálu. Evangelický exil zkrátka poskytl prostor pro přirozené stýkání české a slovenské literární kultury.

Jan Malura

SEDLICKÝ OPAT, ODPADLÍK

Dějiny protireformace u nás znají i případ, že sám služebník vítězné církve byl přiveden k odpadnutí od ní četbou evangelických knih, které mu bylo uloženo vyhledávat a pak pálit. Byl to, jak známo, Jiří Holík, jehož osud jsem před lety vypsals v knize *Bojovníci a mučedníci*. Byl dominikán, ale když byl poslán na misionářské výpravě hubit „kacířské“ knihy, začal se do nich sám a prožil nad nimi obrácení k víře, v níž vyrostli ještě jeho rodiče. Když vzbudil proti sobě podezření představených, pokusil se o útěk, který se však nezdařil a za nějž přeložen z Čech na Moravu. Ale druhý pokus se povedl a 31letý stihl šťastně do Žitavy na svobodnou půdu evangelickou. Odtud se dal do Lutherova Wittenberga, a naučiv se německy, vydal tu „Papežský bič“, který vyšel snad i česky s názvem „Krvavý pláč země české, tj. krátké a pravdivé, avšak smutné a truchlivé vypravování o čtyřech hrozných ranách, kterýmiž je krásné a slavné království české již od mnoha let hrozně utiskováno a mučeno,“ výtah to a prodloužení slavné „Historie perzekucí“ Komenského. Je známo jen ve znění švédském, porízeném asi Holíkem samým 1673, neboť ten zatím odešel na půdu švédského státu, jenž se stal hlavním ochráncem českých běženců, vyvržených z vlasti bouří třicetileté vojny, a usadil se v hlavním městě dnešního Lotyšska Rize. Zde se stal úspěšným šířitelem českého zahradnictví a sadařství dvojí německou

příručkou, která se dočkala síly vydání za více než sto let, a zde také roku 1687 zanikají po něm stopy.

Holík měl však již staršího předchůdce v muži méně známém, který dosáhl přestupem ještě vyšší hodnosti církevní, aby se nakonec obrátil podobným způsobem k víře, v níž byl vychován. Je to Simeon Eustach Kapihorský, jak se sám nazval, když po bělohorském převratě přestoupil z evangelické církve, v níž se narodil koželuhovi Matěji Všetečkovi, k církvi katolické, po svém rodišti Kutné Hory. O slavném tom důlním městě byla pověst, že tamní stříbrné doly byly objeveny mnichem, pod jehož kápí, když usnul, vyrazil stříbrný prut. Ale jméno je původu staršího a nejspíše jiného, neboť se tak podepsal 1602 tiskař, který vytiskl za hranicemi evangelickou postilu Zámorského, kterou doma nebylo možno vydat, možná potomek tiskařské rodiny Severinů z Kápí Hory. Snad si Kapihorský toto jméno jen vypůjčil, když asi 1624 opustil víru otců a vstoupil do nedalekého kláštera Sedleckého. Kutnohorský kronikář Mikuláš Dačický, jenž zapsal jeho přestup do svých Pamětí, dodává k tomu: „zoufalství ho přivedlo do kláštera“. S novým jménem vstoupil Všetečka do literatury, kam ho lákala asi obratnost spisovatelská, možná však i snaha překonat nedůvěru, na kterou narazil v klášteře. Napsal aspoň polemiku proti kalichu a ta mu otevřela dráhu ještě lepší. Měl zřejmě i schopnosti hospodářské a ty mu asi pomohly, že mu 1625 svěřena správa kláštera, když byl, neznámo proč, sesazen opat dosavadní. V nové hodnosti se však Kapihorský udržel jen nakrátko. Byl jí zproštěn, ale se ctí. Byl jmenován děkanem v Kouřimi, aby v širém kraji prováděl protireformaci, zejména „inkvizici v knihách“. V této práci se, jak se zdá, osvědčil a 1630 byl poslán, asi s týmž úkolem do Chlumce, zase jako děkan. Po třech letech se však vrátil do kláštera. Zjednal si zatím jméno knihou o dějinách kláštera, jejíž vydání mu 1630 umožnil opat zbraslavský. I svěřena mu správa kláštera podruhé. Ale Kapihorský neskončil v hodnosti, která mohla ctižádost

kutnohorského rodáka uspokojit vrchovatě, a v níž se končí jeho životopis v našich literárně historických příručkách, v Jirečkově Rukověti a ještě 1947 v akademickém Knižopise. Po třech letech opustil klášter a prchl do Uher, kde se vrátil k evangelickému vyznání. A tu pro nás zatím zaniká.

O tom nás zpravuje známý písmák Fr. Vavák v Dějinách Sedleckého kláštera z roku 1812, kde pokračuje v knize Kapihorského a odkudž jeho zprávu otiskla 1929 v ČČH St. Hájková. Vavák jeho čin ovšem odsuzuje a praví, že prchl s jistou Káčou. To si pravděpodobně sám vymyslel v duchu svého pojetí, podle něhož reformace vznikla z kněží, kteří se chtěli ženit jako Luther se svou Káčou. U Kapihorského se smíme domýšlet pohyby hlubších, především vlasteneckých. Byl hrdý Čech a zakusil jistě hodně ústrků od cizinců, kteří se slétni po Bílé hoře jako krakavci na naše země. Do čela své Historie kláštera Sedleckého si dal vyrýt českého lva a tyto pěkné verše: „Lve, znamení síly české, braň mne od závisti lidské. Neb jsem Čech, zůstanu Čechem, tě chci ochráncem mým ve všem“. Že se pak vrátil k víře otců, to lze sotva vysvětlit snáze než studiem české historie a evangelických knih, jaké prozrazují oba jeho spisy. Byly to zřejmě knihy, s nimiž se seznámil na misijních výpravách po městech i vsích někdejšího Čáslavska a Kouřimska, jež prováděl jako „inkvizitor v knihách“. Ty ho obrátily a učinily zase evangelíkem, jako byli jeho předkové, i stoupencem kalicha, proti němuž napsal, dohnán bídou, svou prvotinu. Ty knihy, duchovní odkaz vyvrácené české reformace, pracovaly, i když jejich spisovatelé byli dávno mrtvi a celé království zaplavila svými misionáři protireformace, ty „bezbožné knihy bludné“, jak si stěžuje roku 1700 dobrý křížovník a kronikář J. Beckovský, jež se „tak již rozplemenily, že se jich v jedné chalupě dosti u nepatrného hospodáře po pěti, po šesti, mívá i více ukrývá; a nejvíce u čtenářů selských, u vinařův, u nádeníkův, u řemeslníkův a jiných sprostácků, kteří majíce takovou knihu, více sobě jí váží a oblibují nežli své jmění“.

Ty knihy pracovaly i převrátily Kapihorského. Snad se ještě jednou vynoří, možná zase pod rodným jménem, na Slovensku a snad ho tu najdou pracovníci o dějinách slovenské reformace.

F.M.Bartoš (Kostnické jiskry 32/1959)

HRST ČESKÉ ZEMĚ

V roce 1803 se usadili v Zelově první exulanti z Čech a Moravy. Zakoupený statek byl vyměřen a rozdělen na 54 usedlostí po 11 jitrech orné půdy a 18 jitrech lesů. Louky a pastviny zůstaly společným vlastnictvím. V dalších letech málo využívané pastviny zarostly lesem. V roce 1838 Češi a kolonisti jiných národností koupili další pozemky v okolí Zelova. Založili tehdy nové osady: Nowa Wole, Ignaców a Weronika. Češi a Poláci v roce 1841 založili osadu Faustynov a o dva roky později Češi s Němci a několika Poláky se usadili v Požděnicích. Někteří zelovští spolu s Čechy z Tábořska a s Němci ze Slezska zakoupili část kleszc-zowkého velkostatku a založili v roce 1818 kolonii Kuców (Kučov).

O tom, jak vznikla vesnička Zelůvek, vzdálená asi tři kilometry od středu Zelova, není žádné zmínky. Každým rokem v Zelově rostl počet zemědělců. K těm, kteří se tu usídlili po roce 1802 přibývali další z Tábořska, Čermína, Poděbrad i jiných českých obcí na Slezsku. Brzy bylo v blízkosti centra osady málo pozemků na perspektivní rozvoj sedlačiny, tak káceli lesy a stavěli obydlí na půdě vzdálené asi 2–4 km od farních pozemků směrem na sever, až do vesnice Bocianicha. Tak ve vzdálenosti asi 3 km od středu osady vznikly nové domy z kmenů borovic, které v okolí rostly. Novou vesničku, v které bydleli jenom Češi, nazvali Zelůvek. Prvními obyvateli Zelůvka byli Kimrovi, Jersákoví, Kulhaví, Jelínkovi, Pospíšilovi, Vondráčkoví, Tvrdí a někteří další. Zbigniew Tobjański, který se věnoval historii Zelova uvádí: „V roce 1867 vznikl okres Łask, který se skládal z osmnácti obcí. Mezi ně patřila také obec Zelow s osmi osadami: Ignacowem,

Weronikou, Bujnami Szlacheckimi, Zelówkiem, Zelowem-kolonií, Pożdżenicemi-kolonií, Nowej Woli a Bujnami Książecymi. “ Na jednom z nejstarších domů na Zelůvku je uvedeno datum 1843. Je to dům ze dřeva borovic, které v okolí rostly. Pamatuji si, že ještě v letech druhé světové války, za hřbitovem směrem na Zelůvek, takové silné a vysoké borovice rostly. Dnes už se tu ale nenajdou.

Okolo domů stavěných podél dlouhé cesty až na Bocianichu (kolem 2 km), byly zahrádky a dále za nimi políčka zemědělců, na nichž pěstovali žito, brambory, pšenici, pohanku, oves a další plodiny. Tu a tam poblíž hospodářských stavení vykopali na poli rybníky. U rybníka obvykle rostl vysoký topol a ve vodě kuňkaly žáby. Od jara přes léto až do podzimu měli sedláci spoustu práce. Při pěkném počasí bylo možné slyšet v poli zpěv sedláka:

*U panského dvora náš Vitoušek orá,
strakaté volečky má,
až pole doorá, na mě si zavolá,
on mě už zdaleka zná...*

Po krátké chvíli se ozve hlas:

*V růžovém sadě tam počkej na mě,
v překrásném údolí se sejdem zas...*

O žních byla opravdu těžká práce. Sedláci si obvykle při polních pracích vypomáhali. Sousedé se vždy dohodli, kdy u kterého bude společná práce. Tehdy zněly kosy, ženy za sekáčem „ubíraly“ obilí a vázaly ho do snopů. Během těchto slunečných dnů skřivánek vzletěl do výše, dlouho zpíval, a pak se rychle skryl v obilí. Povázané snopy obilí pak stavěli do „panáků“, aby proschlo. Když bylo suché, tak je vozili do stodol.

Kde končila pole sedláků, začínal hezký les, který rovněž patřil obyvatelům vesničky. Byl dlouhý asi 1,5 km a táhnul se od Zelůvka až do vesničky Bujny. O této vesničce psal Vlastimil Pospíšil, autor knížky „Návrat domů“. Na krásný dlouhý palouk v tomto lese mají zelovští hodně vzpomínek. Před druhou světovou válkou se tam každé pěkné nedělní odpoledne setkávali rodiče s dětmi, dospělí i mládež. Tam hráli a zpívali písně o krásné české zemi a deklamovali české

básně. V podvečer, když se rozcházeli domů, tak zpívali „*Když se soumrak sklání, tam za naší strání, hvězdičky bílé zahoří tmou...*“.

Zemědělci ze Zelůvku měli svá pole také na okraji Zelova, na místě zvaném „Hřebený“, vedle „Lesních dílů“. Možná, že název „Lesní díly“ vznikl už v době, kdy osadníci po zakoupení Zelova vykáceli lesy a stavěli tam svá hospodářská stavení. Pole na „Hřebenách“ byla úzká a hodně dlouhá, a proto asi i ten název. Půda tu byla málo úrodná, a tak ji osévali většinou jen žitem. Ani to tu však obvykle nevyrostlo příliš silné a husté a bylo mezi ním plno chrp a bodláků. Chrpám se v Zelově říkalo „modrák“. Z květů „modráku“ si dělaly děti víno. Na okenních parapetech stály skleněné láhve a v nich květy „modráku“ zalité vodou s cukrem. Nebylo to sice žádné víno, jen sladký barevný nálev, ale děti to měly moc rády.

Na „Hřebenách“ měli pole také Valtrovi ze Zelůvka, rodiče mojí maminky. Během druhé světové války, když přišly žně, tak maminka pomáhala babičce „ubírat“ žito za sekáčem. I mně maminka uložila, abych pomáhal. Byla to ale strašně nepříjemná práce. Hlavně kvůli těm bodlákům, které píchaly. Chodil jsem za sekáčem po strništi bos. Na to jsem si zvyknul, ale ruce a nohy byly červené od trnů bodláků. A při jejich mytí to potom byla strašná bolest. Babička a její rodina pole obdělávala až do odjezdu do Československa. Před několika lety jsem navštívil sestřenicí Janu Hovorkovou (rodné příjmení Valtrová), která bydlí v Teplé u Mariánských Lázní, a vzpomínali jsme na radostné dětství na Zelůvku i na tu těžkou polní práci.

Po druhé světové válce osadníci Zelůvka většinou odjeli do Československa a jejich hospodářské budovy, pole a lesy převzali Poláci z okolních vesnic. Podle Teofila Ranše, který na Zelůvku bydlel před válkou, zde žilo kolem 60 českých rodin. V současné době na Zelůvku žijí tři nebo čtyři rodiny českého původu. Na „Hřebenách“ zůstala jen jedna rodina české národnosti – Jersákoví. Obdělávají pole zděděná po rodičích. Paní Anežka Jersáková říká: „Už mám moc let a zůstanu

tady do posledních dnů. To je naše česká země a kromě dětí ji nikomu nepředám“. Z velké rodiny Valtrových zůstala v Zelově jenom naše maminka. Po ní mám malý kousek orné půdy (malé políčko) na „Hřebenách“ i já – „hrst české země“, jejímiž vlastníky byli moji prarodiče. Usiloval jsem o to, aby toto malé políčko zůstalo v mém vlastnictví, jako památka na české obyvatele, jejichž předci před dvěma sty lety opustili vlast a usídlili se v Zelově a okolí. Přes sto padesát let obdělávali tuto půdu, která je živila. Těžkou prací vybudovali své domovy, a také modlitebnu na Zelůvku a kostel v Zelově, kde Bohu sdělovali své modlitby a prosby za každý nový den.

V červenci 2015 se v Zelově konaly slavnosti 600. let od upálení mistra Jana Husa za účasti synodního seniora ČCE Joela Rumla a zájezdu spolku Exulant. K Husově památce měli zelovští vždy mimořádný vztah. Pravidelně, každým rokem, se tu konaly husovské oslavy u památníku, který má název „Husův kámen“. Tohoto setkání se zúčastnili mezi jinými i bývalí obyvatelé Zelova, Zelůvka, Faustynova, Kučova a jiných míst, kteří nyní žijí v České republice. Zvláštní vzpomínky měl Vlastimil Pospíšil, autor knihy „Návrat domů“, který svoje dětství prožil na Faustynově. Počasí bylo pěkné, a tak v podvečer, když nastal klid po Husových oslavách, jsem se na krátkou chvíli zdržel na hřbitově, u hrobu mých rodičů Juliana Stejskala a Amalie rozené Valtrové. Na hřbitově bylo ticho a jenom tu a tam se ozval zpěv ptáčků. I někteří účastníci zájezdu přišli na hřbitov ke hrobům svých blízkých, kteří zesnuli tady v předválečném Zelově.

V závěru toho krásného dne, plného dojmů, jsem se navrátil do domu své sestry Lidy, která bydlí v Zelově. Sluníčko už se skrývalo za korunami borovic, když jsem zašel na „Hřebený“. Ticho kolem, nevanul ani lehký vítr, jenom tu a tam šelestil v trávě brouček. Posadil jsem se na okraji zeleného záhonu mého políčka, ke klidnému usebrání. Tehda mi přišla na mysl vzpomínka z dětství, když v teplém nedělním odpoledni vzala

maminka malou Lidu na kolena, já se sestrou Olou jsme si sedli na zeleném trávníku kolem ní a ona nám zpívala: „*Sedmikrásko, moje lásko, skromný jarní kvítku, víš-li proč jsi tolik milá mně, chudému dítěti? Máky, růže, pěstít může, kdo má pole, sady, ale moje sedmikrásko sama roste všady...*“.

Jsou to nezapomenutelné chvíle, které se v mysli vracejí, a čím jsem starší, tím víc. Zejména mě zaujal text písně, který jsem našel v mamčině zpěvníku. Je to text písně L. B. Kašpara „*Dům otcovský*“. Asi ji v mamčině rodině rádi zpívali: „*Dům otcovský, ach, to je ráj, v němž vše se na tě směje... Zde věrná láska otcova o tebe péči měla...*“. A ještě jedna vzpomínka na maminku. Na záložce do Bible, kterou moje maminka četla do posledních dnů, byl uveden text básně „*Moja ziemia*“ (autor neznámý). Zde jsou první slova této básně:

*Ziemio, czarny zagonie
Chłop swoim potem Cię rosi
Byś mogła wydać plony,
Byś mogła zbożem się kłosić.*

*A tyle w tobie uroku,
Tyle miłości do ciebie
Ty pachniesz pięknie, najwonniej
Ty cała pachniesz – chlebem.*

Moje půda (volný překlad)

*Země, černý záhone půdy
Sedlák tě svým potem rosí,
abys mohla vydat plody,
bys mohla se zrnem klasit.*

*Tolik půvabu je v tobě,
Tolik lásky k tobě
Voniš pěkně, přenádherně
Celá voníš – chlebem.*

Snad i moje děti a vnoučata uchvátí půvab otcovské půdy a budou ji opatrovat v dalších letech. A tento kousek české země, země otců, bude i jim připomínat vlast, kterou opustili prarodiče před staletími.

Jaroslav Stejskal

NOVÉ KNIHY

Edita Štěříková: O kolonistech v exulantské kolonii Friedrichův Hradec v pruském Slezsku

Na knihu jsme upozorňovali už v našem minulém věstníku. Protože vyšla těsně před koncem roku, upozorňujeme na ni ještě jednou.

Podnětem ke vzniku monografie exulantské kolonie Friedrichův Hradec ve Slezsku (založené v roce 1752) bylo zpřístupnění starších pozemkových knih Friedrichova Hradce. Tyto knihy jsou zajímavým pramenem genealogickým a umožňují nám o něco bližší pohledy do života exulantské obce po stránce hospodářské a demografické, především však vhledy do života hradeckých hospodářů. Po úvodu o dějinách exulantů z 18. století a dějinách Friedrichova Hradce následuje stať věnovaná dějinám evangelického sboru a jeho farářům, a poté autorka pečlivě u každé hradecké usedlosti uvádí všechny zjistitelné údaje o obyvatelích, rodinných vztazích, rodinné historii atd.

Edita Štěříková: Jan Jeník (1748-1827) český kazatel v Berlíně

O připravovaném vydání této knihy jsme také informovali už v minulém věstníku, článkem autorky knihy, připomínajícím dvě výročí této pozoruhodné osobnosti – loňských 190 let od úmrtí a letošních 270 let od jeho narození. V dubnu kniha vyšla.

Jan Jeník (1748–1827) byl svérázným pietistickým kazatelem luterského exulantského sboru v Berlíně. Sloužil se stejnou horlivostí jak Čechům, tak Němcům. Vynikal neochvějnou biblickou vírou, pokorou a skromností. Na srdci mu leželi chudí a opuštění, ale vážili si ho také lidé učením a vysoce postavením. Byl tak výraznou osobností, že lidé, kteří jej osobně poznali blíže, o něm s velkým nadšením vyprávěli ještě řadu desetiletí po jeho smrti.

Knihy přináší i množství informací o životě potomků českých exulantů v Berlíně, a zejména v českém prostředí dosud neznámých

informací o jejich účasti na vzniku Berlínské misijní společnosti a misijní školy a Berlínské biblické společnosti.

Obě knihy pro spolek Exulant vydalo nakladatelství Kalich. Zájemci si mohou o knihy napsat na emailovou adresu našeho spolku. Cena knihy O kolonistech v exulantské kolonii Friedrichův Hradec je 250,- Kč + poštovné, cena knihy Jan Jeník je 250,- Kč + poštovné.

Knihy je možno také koupit v knihkupectví Kalich v Jungmannově ulici 22/9, Praha 1.

Witold Szablowski: Spravedliví zrádci. Sousedé z Volyně

Volynský masakr – etnické čistky polských obyvatel na Ukrajině, které probíhaly od února roku 1943 do února roku následujícího. Proč sousedé začínají vraždit své sousedy? Kdo a proč v sobě najde sílu zachovat se lidsky uprostřed běsnění? Jak těžké je vybírat mezi „svými“ a „cizími“? Lze zastavit spirálu nenávisti a pomsty? Reportér Witold Szablowski hovořil s pamětníky tragických událostí přesahujících svou brutalitou naši představitelství, studoval archivní prameny a deníky. Jednou z důležitých postav knihy je také český evangelický kazatel Jan Jelínek, který žil od roku 1937 v Kupičově na Volyni. Na své faře skrýval všechny pronásledované: Židy, Poláky i Ukrajince. Název vzpomínkové knihy bratra Jana Jelínka „Pouštěj chléb svůj po vodě“, resp. první verš z jedenácté kapitoly biblické knihy Kazatel, použil Witold Szablowski jako motto této své knihy.

Knihu vydal PANT, zapsaný spolek a je k dostání v knihkupectvích nebo na www.eshop-moderni-dejiny.cz

HŘBITOV V ORZESZKOWIE

Hřbitov z počátku 19. století je hodnotnou památkou i vzácným svědectvím připomínajícím exulanty pro víru z 16. století a jejich přínos pro reformaci v Polsku. V tomto období začali do Polska přicházet představitelé různých proudů, mezi nimi i Čeští bratři. Orzeszkowo bylo součástí panství Kwilicz,

keré patřilo šlechtickému rodu Kwileckých, a tehdy zde vládl Arseni Kwilecki. Majitelé Kwilicz – rod Kwileckých – přijali bratrské vyznání a Kwilicz se stal jedním ze středisek Českých bratří ve Velkopolsku.

V souvislosti s tím byl v roce 1577 tamější katolický kostel předán sboru Českých bratří a v roce 1646 se bohoslužby konaly nejen v Kwiliczi, ale i v nově postaveném kostele v blízkém Orzeszkowie. U kostela se nacházel původní hřbitov, který byl po druhé světové válce zrušen a náhrobky byly přemístěny na novější hřbitov, vzniklý počátkem 19. století.

Hřbitov je zapsaný do seznamu památek vojvodství velkopolského. Nachází se na něm kolem osmdesáti náhrobků. Mnohé z nich jsou velice cenné jak s ohledem na pochované osoby, tak na historickou hodnotu náhrobků. Mimo jiné jsou zde náhrobky významných církevních představitelů: Jana Wilhelma Kassya, Karla Theofila Diehla, nebo náhrobky významných polských šlechtických evangelických rodů Bronikowských a Kurnatowských. Na hřbitově našly své místo také náhrobní desky ze zlikvidovaného evangelicko-augsburského hřbitova v Czempiniu.

Protože není dost dobře možné zmínit se o všech zde pohřbených významných osobnostech, připomenu jen jednu postavu, důležitou jak pro společnost Českých bratří, tak i pro reformaci ve Velkopolsku. Je jí Jan Wilhelm Kassysz (1787-1848) – někdy se také píše Kasjusz, Cassius nebo Kassysz. Je to polatinštělá verze jména Kaška nebo Kaškovský, jak původně znělo jméno exulantů, kteří přišli v 17. století z Čech. Mezi jeho předky patřili senioři Jednoty bratrské David Cassius (1673-1734), Jan Aleksander Cassius (1703-1788) a Christian Teofil Cassius (1740-1813). Jan Aleksander Cassius byl v polovině 18. století právě v Orzeszkowie farářem a po něm i Pawel Cassius.

Jan Wilhelm Kassysz byl farářem v Orzeszkowie v letech 1810-1848. Svá teologická studia zahájil, když mu bylo 17 let, na univerzitě ve Frankfurtu nad Odrou. Studoval také filologii v Heidelbergu. Vedle práce

farářské učil na gymnáziu v Poznani. Aktivně pracoval v polském Národním výboru. Vzhledem ke svému vlasteneckému citění se často dostával do konfliktu s pruskou administrativou, například když došlo ke zrušení vyučování v polském jazyce. Jeho postoje mu na dlouhou dobu znesnadňovaly postup. Nakonec přece jen získal titul profesora staré literatury. Kromě činnosti pastorační, didaktické a politické se zajímal o historii. Snažil se o založení muzea při poznaňském gymnáziu. Dlouhou dobu také shromažďoval materiál o historii Českých bratří ve Velkopolsku. Svou činností a postoji si získal všeobecné uznání, jehož vyjádřením je i litinový obelisk nacházející se na hřbitově, který mu věnovali jako poděkování obyvatelé knížectví poznaňského.

Hřbitov v Orzeszkowie nyní patří evangelicko-reformovanému sboru v Zelově. Ač je to ze Zelova více než 350 km, snažíme se ve spolupráci s obecním úřadem a místními obyvateli uchovat tuto památku jako významné svědectví minulosti. Je to však nesmírně těžké, neboť uvedení hřbitova do uspokojivého stavu vyžaduje ohromné finanční prostředky. Návrhy na finanční pomoc bohužel zatím nenacházejí pochopení u příslušných úřadů. Podle našich možností tak zatím členové zelovského sboru do Orzeszkowa vyjždějí, abychom ve spolupráci s místními obyvateli dali hřbitov do pořádku.

Mirosław Prajzendanc (překlad Rut Nývltová)

CESTA Z VOLYNĚ DO URUGUAYE

Ta informace o místě narození mého otce – Mirotín, SSSR, při udávání dat rodičů mě od dětství fascinovala. Věděl jsem, že otec, jako volyňský Čech, bojoval ve Svobodově armádě. Doma jsme měli na tu tematiku spoustu knih. Tituly „Z Buzuluku do Prahy“, nebo „Směr Praha“ a další, jsem měl záhy přečtené. Naše raně poválečná generace problematiku II. světové války znala a chápala.

Od mládí jsem slýchal o tom, že někteří příbuzní z otcovy strany, tedy z Volyně, se

vystěhovali do Kanady, ale také i do Jižní Ameriky. Jenže to bylo v době dětství tak vše, co jsem o této problematice věděl. O životě na Volyni se doma příliš nemluvalo a až později jsem věděl proč! Slovo Volyňák totiž bylo div ne hanlivé a tehdejší režim neměl o vylepšení jejich obrazu žádný zájem. Osvěta o tom, kdo to byli reemigranti z Volyně, nikdy neproběhla, a tak to nepochopení přetrvává dodnes. V současné době sice funguje Sdružení volyňských Čechů, ale jejich zájmy jsou spíše parciální, spočívající v prezentacích jednotlivých obcí a jednotlivců.

Ale zpět k tomu americkému stěhování! V průběhu celé doby, kdy Češi v Rusku a potažmo na Ukrajině žili, docházelo k jejich pohybům. Kdysi jsem to označil jako poziční nestálost. Jejich ochota změnit místo působení byla obdivuhodná. Tyto zkušenosti jsem získal při tvorbě rodokmenu, kdy jsem postrádal jakékoliv informace o sestře mého děda. Můj praděd Alois Sazeček žil se svou rodinou ve Straklově Českém. Tam se můj děd Václav Sazeček i jeho sestra Marie narodili. Po přestěhování do Mirotína se tam Marie vdala, což dokládá zápis v „*Knize sňatků z roku 1909 Sboru Mirotínského*“ číslo 84. Stojí tam, že „*Do stavu manželského vstoupili Dne 31 července 1921 Petr Koreň vdovec 34 roků syn Petra Koreně a ženy jeho Darija rozená Solata s pannou Marií Sazečkovou dcerou Alojzija Sazečky i ženy jeho Františky rozené Melichová Sňatek vykonal kazatel sboru Mirotínského v domě modlitebním v Mirotíně Pavel Sláma*“. O těchto příbuzných jsem však doma nikdy neslyšel. Teprve ta práce na zmíněném rodokmenu mě přinutila hledat je!

Současné moderní technologie nám dávají nebývalé možnosti. Díky internetu a své znalosti portugalštiny a španělštiny jsem při vytrvalém pátrání našel stížnost jakéhosi Uruguayce jménem José Koren Sazenček na špatně provedenou operaci šedého zákalu. Díky znalosti užívání příjmení Iberijců jsem si byl jist, že se jedná o člena rodiny, kterou hledám. To en v Sazenček jsem, jak se potom ukázalo správně, považoval za chybu

transkripce. Díky uvedené adrese José Koreně jsem sestavil kontaktní dopis a s nadějami ho poslal do Uruguaye. Po půlroce čekání na odpověď jsem tuto stopu téměř vzdal.

Po roce jsem se k této informaci vrátil a hledáním vhodných kontaktů ve městě Paysandú, odkud ten Koreň měl být, jsem se dopracoval k nebývalému úspěchu. Ozval se mi člověk, blízký soused, který José Koreně osobně zná. Potom už to šlo jako na drátku. Maily stíhaly jeden druhého, přihlásila se i dcera Josého a dostal jsem i jejich osobní pozvání. Po několikaměsíční konverzaci mezi mnou a Paysandú padla domluva a já potom vyrazil 19. 4. 2015 ráno na celý měsíc směrem do Latinské Ameriky, do uruguayského Paysandú. Letěl jsem z Mnichova přes Paříž do Buenos Aires. Potom už jen dvacetipětiminutový „skok“ do Montevidea a 20. 4. 2015 jsem v 10:20 stál na uruguayské půdě! V jednu hodinu odpoledne potom z centrálního autobusového nádraží Tres Cruces do cílového města Paysandú! Autobus tam jel přesně pět hodin. Město jsem měl prostřednictvím Googlu prostudované a už za 20 minut jsem před domem Josefa! Setkání s ním a jeho ženou Glórií bylo velice emotivní, pro obě strany!

Prožil jsem v Uruguayi celkem čtyři týdny za příjemného zjišťování místních poměrů našich příbuzných. Hovořil jsem prakticky se všemi neteřemi a synovcem Josého, ale i s jeho dcerou Cristinou, u které jsem strávil poslední týden pobytu. Rodina není velká, ale jedno je jisté. Odchodem Josého ze světa toto jméno zde zanikne, přestože Petr Koreň (*1887, †1943) měl celkem s Marií (*1900, †1977) pět dětí: Anna de Severgnini a Juan Koreň se narodily ještě na Volyni, zřejmě v Michalovce. Další už v Uruguayi, Esperanza de Clara, José Koreň a Maria de Larrañaga, tak se následníka ve jméně od svých dětí nedočkal. Juan zemřel bezdětný a José má pouze zmíněnou dceru! Rodina Koreňových má v současnosti nejméně 26 žijících přímých potomků a s nimi ještě 13 jejich partnerů. To ale nic nemění na tom, že jméno Koreň v Uruguayi záhy zanikne.

**BRATR JIŘÍ POLMA,
KAZATEL JEDNOTY BRATRSKÉ
(25. 2. 1950 – 28. 4. 2018)**

S podivem jsem tam konstatoval, že nikdo z těchto příbuzných ani netušil, že jsou českého původu. Kromě pár slov (vareniky, boršč a dobre utro) José nic dalšího neznal. Ale stejně jako u Čechů odcházejících v polovině 19. století jsem u Petra Koreně (a nejen u něho) obdivoval tu odvahu odejít do absolutně cizího prostředí. Snad to, že tam měl odjíždět s misijním posláním. José hovořil o tom, že jeho tatínek byl částečně placený nějakou Rockefellerovou nadací za misijní činnost. Nakonec po jeho smrti vyšel o něm a Marii v místních novinách článek jako o ruských misionářích.

Celý pobyt v Latinské Americe ve mě nechal silný pocit, podobně jako předchozí návštěvy na Volyni, kterou jsem z velké části poznal při navštívení více jak 60 vesnic a měst. Stejně jsem se cítil například i v Bohemce (Mikolajevská oblast) loňského roku. Asi ne na každého, ale na mě všechna ta poznání působí velice emotivně a dává mi jistý pocit hrdosti na všechny ty, kteří museli odcházet z různých důvodů ze své domoviny!

Lubomír Sazeček

Drobný dodatek redakce:

Podle publikace O. Rejchrt: *Paprsky kalicha v letorostech Čechů z Volyně*, Petr Koreň byl misionář ruské národnosti, který se narodil v Kursku asi v roce 1886. Teologii vystudoval v Anglii. Po studiích působil v Americe, odkud přijel nějakou dobu po 1. světové válce na Volyn. V dubnu 1921 se stal kazatelem českého baptistického sboru na Michalovce, který v té době neměl vlastního kazatele. Jeho kázání přitahovala hodně posluchačů z řad Čechů i Ukrajinců. Shromažďovací místnost byla brzy nedostatečná. Proto za jeho působení byla v krátkém čase postavena nová dřevěná modlitebna o délce 16,5 m a šířce 10 m, která byla slavnostně otevřena 15. října 1922. Působení na Michalovce Petr Koreň ukončil v roce 1923. Založil na Volyni několik baptistických sborů. Pak odjel jako misionář do Uruguaye.

Dobroslav Stehlík

„Do Jednoty bratrské jsem se díky svým rodičům narodil a jsem jim za to vděčný.“ Tak píše Jiří Polma ve svém životopise. Dětství a mládí prožité v šestičlenné rodině kazatele venkovského sboru Jednoty bratrské, finančně skromně zajištěné, zato ve vzájemných vztazích rodinných i sborových velmi bohaté, mnoho dobrého přijal a také z toho nezištně rozdával. Kdykoli naň vzpomenu, pomyslím si, že se nám všem docela rozdal.

Kazatelem v Železném Brodě byl dobrých dvacet let a byl duší všeho sborového dění, sám skromný a nenápadný, vždy připravený k službě druhým. Sborový dům, nejprostornější ze všech v Ochranovském seniorátu, byl velmi často místem celocírkevních setkání, mnohých návštěv ze sborů Jednoty bratrské ze zahraničí a po dlouhé roky začátkem července dějištěm slavnostních shromáždění na Kalichu k uctění památky Mistra Jana Husa, jimž v posledních letech předcházela noční bohoslužba ve skalní modlitebně Českých bratří spojená s vysluhováním Večeře Páně, provázená tajemnou atmosférou těch dávných, pro bratrskou víru nebezpečných časů. Kolik starostí s přípravou zůstávalo na bedrech kazatele, jeho manželky Jany a všech členů sboru, sotva kdy budeme moci docenit. A přes to vše nás modlitebna i její obyvatelé vítali vždy s pohostinnou vstřícností.

Jiří Polma byl řadu let členem výboru Exulanta, vzpomínáme na spolupráci při zájezdech po stopách Komenského v ČR i do Holandska, konferenci v Jánských Lázních v roce 2008 i přednášky na konferencích např. o bratrských vydáních Bible.

Mimo kazatelnu Jiří mnoho řečí nenamluvil, zvláště ne o sobě. Když jsme se ke konci února dověděli o jeho nemoci, věděli jsme, že je to vážné. Modlili jsme se ve sborech i jednotlivě za jeho uzdravení, ale pobyt na tomto světě se uzavřel, jeho práce na Božím díle zde končí. Věříme, že nebude zapomenuta. Naděje pro našeho kazatele Jiřího Polmu i pro

nás se opírá o naději spatřovanou v Božím slově: „Amen, amen, pravím vám, jestliže pšeničné zrna nepadne do země a nezemře, zůstane samo. Zemře-li však, vydá mnohý užitek.“ (Jan 12, 24)

Zdena Kafková

Bratra Jiřího Polmu jsem poznávala po dobu jeho služby v Železném Brodě. Z každého jeho kázání jsem si odnesla něco, co mne nutilo k zamyšlení, něco, co mne nutilo znovu a znovu otevírat Biblii.

Byl znám svou skromností a moudrostí, oddaností Jednotě bratrské, ochotou pomáhat a vyslyšet názory druhých.

Když jsme se po troškách dovídali o jeho nemoci, semkli jsme se v modlitbách. Nyní přijímáme Boží vůli, ale stále nám chybí. Chybí nám i jeho upřímné přivítání před modlitebnou a jeho rozloučení a zamávání při odjezdu.

Svou pevnou vírou, s níž došel vyrovnán s Bohem i s lidmi na práh věčnosti, zanechal v mnohých touhu po plodném křesťanském životě. Jeho vzkaz: „Mějte se tu dobře, ať vás na všech cestách provází Bůh“ je nám požehnaním.

Jana Svobodová

MALÝ PRŮVODCE VELKOU HISTORIÍ EXULANT V LEŠNĚ

V únoru letošního roku uplynulo 390 let od příchodu Jana Amose Komenského do Lešna. Byl to důsledek zákona, který je znám jako „Obnovené zřízení zemské“. Jediná povolená forma náboženského vyznání je katolická. Všechny ostatní nejsou ani tolerovány, jsou zakázány. Zákon vstoupil v platnost 31. srpna 1627 a od 31. ledna 1628 stojí všechny osoby jiného vyznání mimo zákon. Komenského skupina českých bratří se brodí sněhovými závěsemi minutu po dvanácté i proto, že žádosti o odklad na jaro nebylo vyhověno.

První únorovou sobotu pořádá náš spolek Exulant pietní setkání na česko-polské hranici

u Žacléře, na místě Komenského loučení s vlastí. Posledních pět let se setkání účastní také nejvyšší reprezentanti PWSZ im. JAK v Lešně společně se svými studenty. První velké společné oslavy příchodu českých bratří byly před 10 lety. Tehdy ve světové premiéře zazněla ekumenická bohoslužba s hudební kantátou vídeňského skladatele Pavla Koutníka na text JAK z Labyrintu světa a v provedení vídeňských hudebníků s pěveckým školním sborem. Protože bylo možno navázat na důstojné tradice, bylo rozhodnuto, že se letos uspořádá při výše uvedené příležitosti den patrona školy. Pouť za Janem Amosem do Lešna byla realizována ve dnech 6. – 8. května 2018. Vzdálenost mezi Prahou a Lešnem je přes 300 km.

První zastavení bylo v obci Jawor. Zde jsme navštívili evangelický „kostel míru“ ze 17. století pro 6.000 věřících. Dnes je zapsán na seznam „Světového dědictví“ UNESCO. Z venku velická hrázděná budova, více podobná stodole než barokním chrámům. Kostel musel být postaven z finančních prostředků věřících, do jednoho roku, a z netrvanlivého materiálu. Dřevo, sláma, hlína, a tak pře-trval staletí. Nádherný interiér, čtyři empory a anděl ve skutečné velikosti, který podepírá kazatelnu. Stěny empor jsou vymalovány biblickými příběhy a jak se obtácejí kolem chrámu, vytvářejí dojem rozloženého leporela, aby si v něm „četli“ i věřící nečtenáři.

Druhé zastavení a vlastní zahájení naší pouti byly večerní bohoslužby v kostele církve evangelicko-augsburské v Lešně. Kostel je neogotický, byl postaven v roce 1892 podle návrhu architekta Henryka Nergera. Jako zajímavost se udává, že celá ulice, která nese jméno prvního polského ministerského předsedy a klavírního virtuosa Ignace Paderewského, je dílem tohoto jednoho architekta a byla postavena před první světovou válkou.

Přivítal nás a bohoslužby zahájil místní pastor Waldemar Gabryś. Ten nám také na závěr požehnal. Vstupní modlitbu měl bratr kazatel Jan Bistranin. Leitmotivem bohoslužeb byl odkaz JAK z kšaftu Jednotě polské: „... pamatuj, z jakéhos kmene pošla, abys

révovím dobrým vysazenou viničkou býti hleděla a neproměnila se v plané réví.“ Bohoslužby vedl a kázáním posloužil bratr farář Miroslaw Jelinek (ev. Jana 15, 1-8). Přímluvnou modlitbu přednesla s. kurátorka z Kateřinic Emilie Kamasová: „... Děkujeme za příklad našich předků, za společenství věřících lidí, za jednotu. Prosíme, Pane, požehnej tomuto setkání, požehnej všem, kteří se k Tobě přiznávají...“ Naše zpívání doprovodil na varhany profesionál Jan Meisl.

Bohoslužeb se účastnil také emeritní kancléř Státní vyšší odborné školy pan Mgr. Zbigniew Mocek, čestný člen spolku Exulant a držitel ceny Jana Amose Komenského Orbis terrarum. Patří mezi zakladatele spolupráce mezi spolkem Exulant, školou a městem Lešno.

Mezi hosty byli také dr. Dariusz Czwojdrak se svou manželkou Beatou. Dr. Czwojdrak je kustod muzea ve starobylém městě Wschowa, cca 30km západně od Lešna. Pro upomínku nám věnoval knihu „Verbum domini manet in aeternum“, s podtitulem „Wschowski Syjon – centrum velkopolského protestantizmu.“

Třetí zastavení se odehrálo u školy, před pomníkem JAK v pondělí dopoledne. Jan Amos na pomníku měl pro tento den talár a profesorský baret.

Den patrona školy Jana Amose Komenského začal nástupem vlajkonošů, vztyčením státních vlajek, nástupem celého pedagogického sboru v talárech. Polskou státní hymnu, všechny čtyři sloky, a českou státní hymnu s velkou chutí zazpívala paní Petra Meisl s hudebním doprovodem své rodiny. Všechny účastníky a čestné hosty uvítal pan dr. Ryszard Biberstajn. Hlavní projev přednesl rektor prof. dr. hab. Maciej Pietrzak. Vyzdvihnul význam Komenského a Českých bratří pro vzdělanost obyvatel Lešna, zmínil vliv gymnázia a zdůraznil, že Komenského myšlenky neztratily nic ze své aktuálnosti díky jeho nedělitelnosti jako teologa i pedagoga. Význam školy a její stoupající úroveň ilustroval na mimořádném úspěchu získání práva pro absolventy pedagogické katedry

promovat s titulem Mgr. Dalšími řečníky byli viceprezident města Lešna a představitelka studentské samosprávy. Studentky předvedly hereckou etýdu Ležak na motivy pedagogického díla JAK.

Následovalo kladení květin. Byly položeny za školu, oficiálně za spolek Exulant, ale i naši účastníci se individuálně i s květinou poklonili památce našeho učence. Bylo to velmi dojemné. Ve stejný čas kladli studenti školy květiny k dalším památným místům, která se pojí s Janem Amosem.

Mažoretky v čele průvodu dovedly účastníky do foyeru Auly Comeniana.

Čtvrté zastavení se odehrálo právě zde. Hlavním bodem bylo odhalení pamětní desky k 390. výročí příchodu Komenského a českých bratří do Lešna. Masivní skleněnou desku vytvořil významný československý sklářský umělec Valér Kováč. Autor se vyjádřil slovy: „Plastiku jsem pojal jako mohutnou skleněnou desku tvořenou čtyřmi vrstvami silného tabulového skla. Ve střední části je jednotná plocha přerušena tak, aby budila dojem otevřené knihy. Nad ní se vznáší skleněná koule a záleží na Vašem pohledu a intenzitě světla, zda vidíte zeměkouli nebo měsíc rostoucí do úplňku. Touto otevřenou knihou symbolizující touhu po vědění prosvítá text starobylých literek...“

Stuha, která zakrývala umělecké dílo, byla tvořena polskou červenou a bílou a českou trikolorou, symbolizující úděl obou národů. Za šňůrku zatáhli společně rektor Maciej Pietrzak a Josef Čáp za spolek Exulant. Velmi si té pocty považují. Modlitbu a požehnání slovem přednesl Mgr. Miroslaw Jelinek.

Zdravici poslal také Ing. Jaroslav Kantůrek, zvláštní zmocněnec pro krajanské záležitosti Ministerstva Zahraničních věcí České republiky. Z textu: „Skutečnost, že se mimo území naší vlasti připomíná jméno českého velikána, mě vždy naplňuje pocitem hrdosti, byť historické okolnosti tohoto odkazu souvisí s tak bolestným zážitkem, jako je exil... Odkaz Jana Amose Komenského přetrval staletí a jeho výchovné metody položily základ dnešní vzdělanosti. Po někdejších

českém ‚učiteli národů‘ byl pojmenován vzdělávací program Evropské unie...“

Z dopisu synodního seniora Českobratrské církve evangelické Daniela Ženatého: „Jsem nesmírně vděčný, že připomínáte památku českých exulantů... Díky Vám a Vaší péči nejsou zapomenuty těžké úděly těch, které víra v Krista činila svobodnými... Necht' i pamětní deska, kterou odhalujete, připomíná Boží věrnost vůči svému lidu. *Chválu vzdejte Hospodinu, protože je dobrý, jeho milosrdenství je věčné.* (Ž 118,29) ... Sestry a bratři v Kristu, necht' vás sám Bůh provází a žehná Vaší práci.“

Důstojnost aktu byla završena zpěvem Biblických písní od Antonína Dvořáka v podání paní Petry Meisl za klavírního doprovodu Jana Meisla.

Páté a šesté zastavení se konalo v regionálním muzeu v Lešně s komentovanou prohlídkou města. Ve velmi fundovaném výkladu se posluchači seznámili s obecnými i bratrskými dějinami Lešna. Těm bratrským je věnována zvláštní expozice s mnohými dobovými artefakty, tisky, portréty. Velikou pozornost přitahují bratrské bohoslužebné zlatené kalichy.

V expozici je také vzácná zbraň, meč Přemysla Otakara II. Součástí prohlídky byla výstava obrazů českého malíře a grafika s názvem ‚Fascinující ‚Labyrint světa a ráj srdce‘ Jana Amose Komenského v kolážích Miroslava Huptycha‘. Ilustrace připomínají fantastní dílo Hieronyma Bosche. Množství neobyčejných detailů, které divák musí pozorně vyhledávat, aby nad nimi žasnul, usmíval se, kroutil hlavou. Pokud se chceme ilustracemi těšit i doma, potom doporučuji uvedené dílo s poznámkou ‚Vydání v jazyce 21. století‘.

Pro české návštěvníky je téměř povinné nahlédnout do kostela Jana Křtitele, který byl Českými bratry vystavěn v letech 1652 – 1654! Má stejně pohnutou historii jako je ta bratrská. Před kostelem až do počátku II. světové války stál pomník – busta JAK. Dnes je na náměstí, které nese jeho jméno, poblíž kostela. Pochází z roku 1898 a byla zde instalována k 270. výročí příchodu Jana Amose

do Lešna. Autorem je Alfred Reichel z Berlína. Po 120 letech spolek Exulant věnoval a odhalil pamětní desku k 390. výročí. Pěkné.

Ještě se vrátím k monumentálnímu pomníku před školou, kde se zahajoval den patrona školy. Stojí tu od roku 2003 a tvůrcem je Ireneusz Daczka. Snad se dá označit jako sousoší s vrstevnatou symbolikou. Je vytvořeno z umělého kamene a vyrůstá z pilíře jako symbolu stability. V ruce drží světlo, odkazující na Komenského literární díla, v druhé má otevřenou knihu na stojanu ze žebříku. Heraldická hlava zubra, znak města Lešna a erb Leszczyńskich, nese vavřínový věnec s globusem a opakujícím se motivem otevřené knihy na žebříkovém pultíku. Poblíž vstupu do Auly Comeniana nás zdraví rozkošný osílek.

Sedmým zastavením byl večerní koncert. Ve velkém sále školní Auly Comeniana vystoupil vokálně instrumentální soubor ‚Familia Musica‘ rodiny Meislů. Maminka Petra – zpěv, tatínek – klavír, bajan a šéf, holčičky Petruška, 12 let – violoncello, Christinka, 8 let – housle. Koncert otevřel Antonín Dvořák písňovým cyklem ‚Kéž duch můj sám.‘ Následoval klasický repertoár: A. Vivaldi, G. F. Händel, J. Haydn. Protože koncert byl k počtě exulantů, byly předneseny úryvky z Kšaftu umírající matky Jednoty bratrské v podání Rut Nývltové – Jednoto polská, dcerko milá, v polském překladu. Odkaz národu českému a moravskému přednesl Josef Čáp s hudební improvizací Jana Meisla. Večer zakončila ‚Modlitba pro Martu‘ v podání Petry Meisl. Večerem provázela Ryszard Biberstajn.

Osmým zastavením byla dopoledne v den odjezdu přednáška Rut Nývltové: Čeští bratři na Volyni v době 2. světové války a po ní. Byla proslovena v polštině a plný sál velké posluchárny s neobyčejnou pozorností a napětím poslouchal osobní vyznání účastníka těžkých dob, o kterých se učí v dějepise.

Na úplný závěr jsme navštívili vernisáž grafických obrazů paní Miry Korbańskej. Z pozvánky: Autorka při vlastní práci navazuje dialog s rytinami z 16. a 17. století. Grafiky jsou posazeny do kontextu působení

Českých bratří na území Lešna. Autorka se domnívá, že široký záběr vzdělávání pro žáky, studenty a obyvatele města je vskutku hoděn pozornosti.

Je mi milou povinností poděkovat všem účastníkům naší pouti za Janem Amosem do Lešna za vřímavou, přátelskou a tvůrčí atmosféru. Naši hostitelé z Vysoké školy vyjádřili potěšení z pokračující spolupráce s naším spolkem Exulant. Velmi oceňují profesionalitu, přátelství a duchovní přístup k odkazu Jana Amose Komenského.

Přijmi tedy Bibli svatou za svůj vlastní klenot, vlastní milá a užívej ji k slávě Boží a svému dobrému a užitečnému vzdělání.
(JAK, Kšaft umírající matky Jednoty bratrské)

Josef Čáp

K UVAŽOVÁNÍ

Téměř každý rok pořádá z.s. Exulant zájezd po významných místech, spojených s historií pobělohorských exulantů. Ozvaly se hlasy, že některý zájezd by se mohl konat v rámci České republiky. Ve výboru jsme předběžně uvažovali o dvou variantách. Rozhodnout byste měli vy na výroční schůzi v Plzni.

Jednou z variant je oblast východních Čech od Opočna až po Střelín v dnešním Polsku, odkud odcházela řada exulantů do tehdejšího pruského Slezska. Druhou předběžně navrženou oblastí je sousední Šumpersko. Podle pověstí se bratří loučili s vlastní v lesích poblíž Štědrákovy Lhoty na místě „U tří oltářů“ – kamenů, kde slavili Památku Večeře Páně již nedaleko hranice do Kladska. Zámek v Bludově patřil rodu Žerotínů a je zde hrobka tohoto rodu. Jsou v ní i ostatky Karla staršího ze Žerotína. Velké Losiny a okolí jsou známy procesy s „čarodějnicemi“. Ve Velkých Losinách je kromě lázní a zámku také fungující papírna na ruční papír, založená Janem mladším ze Žerotína koncem 16. století. Z novodobých technických zařízení je k vidění elektrárna Dlouhé Stráně s možností výjezdu k horní nádrži, odkud je nádherný daleký výhled. Nesmíme zapomenout ani na sbory

ČCE v Zábřehu a BJB ve Vikýřovicích, kam se vrátili první reemigranti v letech 1923-25.

Dobroslav Stehlík

ZÁVĚREM

Velice děkujeme těm z Vás, kteří ochotně doručujete věstník jednotlivcům, jejichž adresa bývá uvedena na poslední straně. Současně Vás však prosíme, abyste nás informovali, když se dovíte o úmrtí některého z členů nebo sympatizantů spolku Exulant ve Vašem okolí. Prosíme Vás všechny také o sdělení nových adres v případě Vašeho přestěhování. A nezapomeňte si řádně označit jménem Vaši poštovní schránku, jinak Vás noví doručovatelé považují za neznámé a věstník nedoručí!

Jak víte, poštovné stále roste. Několik stovek věstníků rozesíláme odběratelům na jejich adresu domů, asi dvě třetiny jsou doručovány prostřednictvím sborů nebo ochotných kolportérů. Pokud je možné, abyste odebírali věstník prostřednictvím Vašeho sboru nebo aby Vám ho doručoval někdo, kdo ho odebírá také, případně kdo ho již doručuje Vaším známým, prosíme, sdělte nám to na adresu spolku. Ušetříte tím náklady na poštovné.

Také děkujeme všem Vám, kteří pamatujete na činnost spolku Exulant svými finančními příspěvky. Z těchto vašich darů hradíme i náklady na vydávání a rozesílání věstníku, který vychází v nákladu téměř 1000 ks. Vaše dary můžete poskytovat převodem z vašeho účtu nebo poštovní poukázkou A (složenkou) **na účet sdružení, to je 209898309, kód banky 0800.** Děkujeme.

Podmínkou členství v našem spolku není osobní "příslušnost" k exilu resp. k reemigraci. Do svých řad zveme i sympatizanty zajímající se o naši činnost. K přihlášení se za člena stačí sdělit na adresu spolku jméno a příjmení, datum narození, bydliště, příp. církevní příslušnost (sbor) a příp. vztah k pobělohorskému exilu (potomek, sympatizant, zájemce o historii apod.) Z každé přihlášky máme radost. Po obdržení přihlášky Vás zařadíme do adresáře pro zasílání věstníku.

**EXULANT, zapsaný spolek srdečně zve na každoroční
KONFERENCI,**

kteřou pravidelně pořádá pro připomenutí významných událostí z dějin české reformace, českého náboženského exilu a návratu potomků pobělohorských exulantů do staronové vlasti.

Letošní konference se bude konat

**ve sboru Českobratrské církve evangelické v Plzni (západní sbor), Němejčova 2
v sobotu 6. října 2018.**

Zahájení konference bude v **10:00 hod.**

Program: Bohoslužebný úvod – Mgr. Luděk Korpa

Přednášky: **Osudový rok 1618 a jeho důsledky** – Prof. Dr. Jan Kumpere
(Západočeská univerzita Plzeň);

**100. výročí vzniku Republiky československé a Českobratrské
církve evangelické** – Mgr. Joel Ruml, emeritní synodní senior ČCE;
Víra a násilí – Doc. Dr. Petr Macek (Evangelická teologická fakulta
UK Praha)

V sobotu odpoledne **od 14:45 hod.** se v rámci konference bude v kostele ČCE konat **varhanní koncert Pavla Brahy**. Přednese skladby J. S. Bacha, J. K. Kuchaře, D. Brassai, J. Ernsta, W. Byrdaie.

Výbor zapsaného spolku EXULANT svolává

VÝROČNÍ ČLENSKOU SCHŮZI,

kteřá se uskuteční v **sobotu 6. října 2018 ve 13:00 hodin**

ve sboru Českobratrské církve evangelické v Plzni (západní sbor), Němejčova 2.

1. Ustavení členské schůze (prezence, volby skrutátorů, zapisovatele a ověřovatele zápisu)
2. Výroční zpráva o činnosti sdružení za uplynulé období
3. Zpráva o hospodaření sdružení za rok 2017 a současný stav
4. Zpráva revizní komise
5. Informace, diskuse, návrhy

Nemůžete-li se členské schůze zúčastnit, je vhodné, abyste písemně zmocnili jiné členy sdružení k zastupování. Připravte si podněty pro naši další činnost.

Informační věstník zapsaného spolku EXULANT. Vydává EXULANT, zapsaný spolek. Vychází 2x ročně.
Sídlo spolku i redakce: Jungmannova 22/9 (Husův dům), 110 00 Praha 1 – Nové Město, Česká republika.
<http://exulant.evangelnet.cz> ISSN 1801-514X